Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШОАТТА, 28 май, 1977 шу. ● № 64 (5731). ● Мах 2 кеп.

ВАЙ ВАХАРА ЛОАРХIАМЕ ХАН-ЮКЪ

Вай советски Даьхе кийчлуш я Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дизар доккха цIей даь белгалдаккха. Цу сийлахьча юбилейна накъаболхаш, ленински парте кулгал а деш, советски наха леррагIа кхоачашъю КПСС XXV съезда решенеш, коммунизм хьалъеча керда толамаш доах. Уж доазув доацаш тешаш ба шийн дулхах-цIийх йолча партех, цун гIулакх шоай гIулакх лерхI цар. Кхыча тайпара хила йиш а яц: парте дац халкъа дарел доккхагIа хьашташ.

Цунна дола керда тешавеш къаьгган тешал — 24 мае хиннача КПСС Центральни Комитета Пленума решенеш.

ЦК Пленумо къоастадир ер дешаш:

Советски Социалистически Республикай Союза Конституце Проектах;

Советски Союза Паччахьалкхен гимнах.

«Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проектах» КПСС ЦК Генеральни секретара, Конституционни комиссе председатела новкъоста Л. И. Брежнева яьча докладага ла а дийгIа йийца а йийца, Пленумо керттерча даькъе къоабалйир комиссе хьачуенна проект, хIаьта цох дола дош СССР Лакхехьарча Совета Президиуме дIачуделар, Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проект дерригача халкъо ювцаргйолаш араяккха мога а деш.

Пленумо къоабалйир ССР Союза гимна тексти музыкальни редакцие, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо чIоагIъяра дIачу а елар.

Пленуме новкъоста Л. И. Брежнева яьча доклада тIа Iилман ларда тIа бакъдаьд керда Конституци хиланза яргйоацилга, массе а оагIорахьара хьахьекхад советски обществен бIаррчача дунен тIеи 1936 шера — хIанз йолаш йола Конституци тIаийцача денз хинна хувцамаш. Хьахьекхаб мехка чурча вахара бола кердача Конституце лоархIам, цун дунен халкъашта юкъера лоархIам. Цун проект дерригача халкъо ювцаргхиларца дувзаденна декхараш оттадаьд.

Керда Конституци хьае езаш хIана хиннай яхача хаттара жоп луш новкъоста Л. И. Брежнева белгалдир, хIанзара Конституци тIаийцачул тIехьагIа 40 шера вай мехка, вай ерригача обществе кIоарга хувцамаш хилар.

Советски Союзе хьаьй дегIаена, кхийна яьнна социалистически общество, доккхий принципальни хувцамаш хиннад обществении вахара ерригача оагIошка. Йовзаргйоацаш хувцаеннай, хIанз социалистически доалахье йизза котъяьнна йола мехка экономика. Хьа а хинна толаме болх беш я Iилма-технически революци социализма совленашца вIаши юзача ларда тIара низ бола бIаррча халкъбоахама организм.

Кхы тайпа хиннад советски общества социальни сурт-сибат а.

Хувцаеннай, тахан итташ миллионаш дийша, технически говзал йола, политически хьалкхийна баьнна нах юкъе бола болхлой класс. Дикка дегIаденад цун общественни хьинар, паччахьалкхенна доал деча дакъа лацар. Хувцабеннаб социализма ларда тIа психологи хьахинна бола ахархой. Колхозхочунга я хIанзара техника, цун дешара боарам, цун вахара хьисап дукхагIйолча хана кIезига эргаш да городскойчул. Бокъонца халкъа, социалистически хиннай интеллигенци, дегIадоагIа вай обществера цун дакъа. Цхьан дешаца аьлча советски общества социальни цаIал дегIайоагIа.

Юридически хинна ца Iеш боккъонца а цхьатарра хинна дIаэттай вайцига къамий бокъо. Еррига советски республикаш дегIаяхкара лакхарча боарам тIа кхаьчай хIанз.

Кхы а чIоагIъеннай болхлой класса, колхозни ахархой, халкъа интеллигенце йохаргйоаца союз. ТIа-тIа дIайоалаш латт керттерча социальни группашта юкъера лоархIамегIа йола башхалонаш, мехка деррига къамаши народносташи айхагIа вIаши гаргаух. Хьахиннай наьха керда исторически общность — советски халкъ.

ДегIаена социализм хьалйинча, бахача наьха деррига доакъош болхлой класса идейно-политически позицеш тIа даьлча, пролетариата диктатура санна хьахиннача Советски паччахьалкхенах халкъа юкъара паччахьалкхе хиннай.

КарагIдаьнначох ког гIортилга а еш, шийн лоархIам хIанзарча хьалашка айбенна йолча Коммунистически парте кулгалдеча вай халкъо кхоачашдеш да керда декхараш. Уж да коммунизма материально-технически база хьакхоллара, социалистически общественни отношенеш тIа-тIа коммунистически яра, коммунистически сакхетам болаш нах хьалкхебара декхараш.

Советски Союза дунен халкъашта юкъера хьал чIоагIа хувцаденнад. Вай Даьхенна баь хинна капиталистически го дIабаьккхаб. Социализмах дунен система хиннай. Капитализма позицеш дикка мелъеннай. Цхьан хана хиннача колоней метта хьахиннай итташ къона, шоай лоIаме йола паччахьалкхенаш. Советий Мехка дунен халкъашта юкъера сийи влияни наьха санна чIоагIа лакхъеннай. Из бахьан долаш дунен арене геттара кхыча тайпара дIа-юха нийсденнад низаш. Керда дунен тIом ца хилийтара реальни торонаш хьахиннай. Цу тайпара тIом хилара кхерам дикка кIезигбеннабале а укхаза кхы а дукха болх бе, тIатеIIа къовсам лоаттабе безаргба.

Дукха а йIаьххача хана а болх барах хьахиннача парте, къаьстта цун XXV съездо дIадехарашка хьежжа йолчен кердача Конституце проекта тIа хьагойтад уж деррига кIоарга хувцамаш. Проекта тIа йита а йитай, дегIа а йоалаяьй шийн хана В. И. Ленина белгалъяь хинна социалистически хьисаперча Конституце хила йоагIа белгалонаш, хIаьта хIанз долаш долча Керттерча закона дуккха принципальни положенеш.

Кердача Конституце проекто хьаIоаю советски исторе еррига конституционни опыт, хIаьта из опыт йIаьхий ю вай замано дIадехарашка хьежжа болча кердача чулоацамца. Цо коггIортилга ю укх тIеххьарча шерашка советски законодательство кердадаккхаран эргадоахаш тоадаран даьчох, социализма вежарашха дола мехкаш конституционно дегIаахара опытах пайда эц.

Вай мехка хинна кIоарга хувцамаш хьа а гойташ проекта тIа дувц СССР-е дегIаена социалистически общество хьаярах, советски паччахьалкхен эггара доккхагIа дола де лерхIар — коммунизм хьалъярах. Цу тIа белгалдоаккх вай паччахьалкхе халкъа юкъара хьисап долаш хилар. ЧIоагIа доашхаш дувц хьалхле лелаерен лостам теларен КПСС лоархIамах. СССР экономически система ларда производства средстваш социалистически доалахье хиларах йола принципальни положени йитай.

«...Проекта тIа долча кердачун керттера лостам ба, — белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева, — социалистически демократи шеръяри кIоаргъяри». Эггара хьалха дIахо а дегIайоалаергья Советаш вIашагIйохкарен цар чакхдоахача гIулакхийн демократически принципаш. Белгалдаьд Советий, цар депутатий нахацара бувзамаш чIоагIдара наькъаш. Шерра хьагойт профсоюзий, комсомола, кооперативни кхыча дуккхача нахах латтача общественни организацей, къахьегамхой коллективай мехка вахарера боккха лоархIам.

ХIанзарча Конституце тIа дикка йоккхагIа я советски гражданий бокъонех йола положенеш. Гражданий цхьатарра бокъонаш хилара юкъара принцип дIакхайкаярца цхьана кIоаргъяьй, дегIайоалаяьй, шеръяьй наьха вахара ларде ухкача (къахьега, салаIа, унахцIено лорае, кхыйола) хоадам боллаш йолча социально-экономически бокъонех йола положенеш. Хьалхарчул дикка шерагIа белгалъяьй СССР гражданий политически бокъонаши паргIатонаши. Проекта тIа ма-аллара, цунца цхьана белгалдаьккхача лоархIаме да гражданий бокъонехи паргIатонехи социалистически общественни строяна духьала, советски халкъа хьашташта зе дергдолча пайда эца йиш ца хилар.

«ХIара советски саг дика кхетадеш хила веза, — аьлар новкъоста Л. И. Брежнева, — бухсоццача кхаьчача шийн бокъоний керттера гаранти Даьхен низи из тоаялари йолга. Из бахьан долаш хIара граждании обществана хьалхара шийн бехктокхам кхетабеш, паччахьалкхенна, халкъа хьалхара шийн декхар цIена кхоачашдеш хила декхарийла ва». Цудухьа проекта тIа белгалдаьд догцIенеи тешамеи къахьега, Даьхе лорае гражданин декхарийла волга. Конституционни дIадехара хьисап долаш да Советски паччахьалкхен хьашташ, общественни порядок лораяра, общественни рузкъа лечкъадарцеи доадарцеи къовсам лоаттабара, Iалами цун ганзаши лораяра а доаддара а, культурни ганзаш лораеча йоакхо яра хьакъехьара декхараш. Проекто иштта декхарийла ву бераштa кхетам балара йоакхо е, социалистически общества членаш хила хьакъ долчча тайпара уж хьалкхеде.

Проекта тIа да «Социально дегIаахари культуреи» яха дакъа, цу тIа йоах образовани, Iилма, искусство дегIайоалаяра, гражданий къахьегамеи вахареи хьалаш тоадара паччахьалкхено йоакхо ю.

Проекта тIа къаьгга хьагойт социалистически законности правопорядоки дIахо а чIоагIъелга. Парте Центральни Комитетон Советски паччахьалкхенон дукха болх баьб советски законаш эргадаьха тоадеш, гражданий бокъонаш цхьанна а тайпара телха ца яйтара, бюрократически харцахьа хIамаш ца хилийтара тешшаме гарантеш Iалашъяра. Уж гарантеш вIашагIа а тохаш, проекто белгалду Конституции законаши кхоачашделга паччахьалкхен ерригача органий, гIулакхаш тIарча наьха, общественни организацейи гражданийи декхар долга.

Проекта тIа йитай шоаш нийса хилар хьахьекха СССР федеративни хьисапе вIашагIйоллара керттера белгалонаш. Къаман паччахьалкхен устройства дешаш къоастадаро Iалашду вай дуккхача къамий союза юкъара хьашташи цунна чуйоагIача хIара республика хьашташи бокъонца демократически вIаши тарделга, Iалашду вай Даьхен деррига къамаши народносташи массе а оагIорахьара дегIадахкари хадданза вIаши гаргаахари.

Халкъа боахам дегIабара керда хан-юкъ хьагойташ проекто хьакхайкаду общественни производства, мехка ерригача территоре тIа дIа-юха декъарен дIа-юха хувцарен еррига звеньяш чулоаца цаI йола халкъбоахама комплекс СССР экономиках хинна хилар. Планови централизованни кулгалделген предприятей, объединеней боахама бокъонаши инициативеи вIаши тардар санна дола социалистически экономикана лоархIаме дола хIама чIоагIдаьд.

Конституцена эггара хьалха юкъедихьад «Арахьара политика» яха лаьрххIа дакъа. Цу тIа йоах Советски паччахьалкхено леррагIа ленински машара политика чакхйоах, халкъий кхерамзле чIоагIъяра, вIаши шерра дунен халкъашта юкъера гIулакхаш леладара тIехьа я из.

Эггара хьалха юкъедихьад «Социалистически Дай-мохк лорабар» яха лаьрххIа дакъа а.

Мехка вахара, белгалдаьккхар новкъоста Л. И. Брежнева, керда Конституци тIаэцар Iалаьмате боккха лоархIам болаш гIулакх да. Цун положенеш кхоачашъяро вай беррига паччахьалкхени боахамеи болх, Iаьдалеи доалдареи органий болх дикала кердача боарам тIа боаккхаргба.

Советски законодательство дIахо я эргадоахаш тоадара ларда хургья Конституцех. Цун ларда тIа кийчъе а чIоагIъе а еза союзни автономни республикай керда Конституцеши дуккха кхыйола законодательни акташи. Цох хургья КПСС XXV съезда решенегIа кийчъе дIайолаяьча Советски паччахьалкхен законий Свода юкъмоттиг.

Цунца цхьана керда Конституци декхарийла да советски законаша дIадехараш цIенхаштта кхоачашделга Iалащдеча ерригача органий болх навхасания тоабе. Дувцар да прокуратурах, судах, арбитражах, кхыча административни органех, халкъа тIахьожамах. Цу органаша кхы а чIоагIагIа инициатива, принципальность, моллагIча тайпара телхаяь а советски правопорядок телхаяра духьала машар боацаш къовсам лоаттабарга хьежаш я парти.

Конституци — массанена а дола закон. Дерригача лагIай Советаш, правительство, министерстваш, ведомстваш, моттигашкара Iаьдала органаш декхарийла я даим а шоай болх цо дIадехарашца нийсбе. Партийни организацеша доагIар цIенхашттагIа хьадеха деза коммунисташкара — паччахьалкхени боахамийи органий кулгалхошкара цар шоай конституционни декхараш кхоачашдара хьакъехьа.

Керда Конституци вахаре чакхдаккхаро миллионаш а миллионаш а болча советски наха торо лургья экономикана доал деча, паччахьалкхен аппарата балха тIехьа тIахьожам лоаттабеча кхы а хьинарегIа дакъа лаца.

СССР Конституци тIаэцара лоархIам вай Даьхен доазонел гаьнна арахьа баргба. Цо дерригача дуненна дIахьокхаргда социалистически паччахьалкхе дегIа мишта ух, социалистически демократе маIан сенах латт, паччахьалкхени общества гIулакхашта доал деча дуккхача наха юкъарчал доацаш дакъа лацара тайп-тайпара формаши из чIоагIа даьржа хилари дIагойтаргда.

Кердача Конституце тешавеш хьахьокхаргда котъяьннача социализма хьалхарча паччахьалкхено, советски халкъо дунен дерригача кхыча халкъашеи дIадехарашка хьежжа йола, шийн арахьарча политика лакхехьара принцип санна шийн байракха тIа массехана аьнна «машар» яха дош дIаяздаьлга. Дунен социализма опыта юкъара ганзаш цо йIаьхий ергья. СССР Керттерча закона тIа хьахьокхача котъяьннача социализма карагIдаьннарех дегIаахара дукха ха йоацаш социализма никъ лаьцача мехкий дегаш айдара, капитала дунен тIарча къахьегамхоша шоай бокъонаш бахьан, капиталистически эксплуатацена кIалхарбовлар духьа лоаттабеча къовсаме уж бIубеннагIа хилийтара бола хьокхам хургба.

Кердача Конституце проект дерригача халкъага ювцийта дIалуш хиларца шерра боаржабаьи боккхача лоархIамеи болх чакхбаккха беза. ЛоархIаме да проект ювцилга Октябра 60 шу дизара цIей дездара еча кийчонца айхха дувзаш леладелга, хIана аьлча советски халкъо дувцар революцена керттера карагIдаьннараш, керда общество хьалъеш вай баь никъ хьахьокхаш дола документ доландаь.

Декхар эггара хьалха сенах латт аьлча, из латт проект махулла шерра, паргIатен бокъонца корта болаш ювцийтилга Iалащдарах, цу гIулакха юкъе дуккха къахьегамхой юкъеозарах.

КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъяра советски халкъо тIагIертта къовсам лоаттабеча хана дерригача халкъо ювцаргйолча кердача Конституце проекто новкъостал дергда общественни вахар дIахо айдарал наьха керда творчески хьинар сомадаккхаран, социалистически яхь кхы а шерагIа йоаржаергья, шийна тIадиллача гIулакха хьалхара хIаране бехктокхам айбергба.

Партийни организацейи партийни органийи декхар да кердача Конституце проект дерригача халкъага ювцийтара гIулакха керте оттар, из шерра доаржадара гIо дар. Проект ювцар — Советий дулхах-цIийх дола гIулакх, цу балха юкъеоза беза цар мехкарча нахах кхийна мел бараш. Парти дог доахаш я проект ювцача массови общественни организацеша, эггара хьалха профсоюзаша, комсомоло, творчески союзашеи Iилман коллективашеи а лоацаш, хьинаре дакъа лоацаргхиларах.

Къаьстта декхар хьалхашка отт массови информацеи пропагандаи средствашта. Къахьегамхоша дIадехачун лоархIам бар, дувца дош кхетамцеи къаьггаи хьахьокхар — из да вай прессагара, телевиденегарен радиогареи хьадехар. Классови моастагIащца лоаттаеча полемике вай кхетами принципаши лораеча леррагIеи чIоагIеи хила деза.

Лоацца аьлча, новкъоста Л. И. Брежнева ма-аллара «кердача Конституце проект ювцилга вай ерригача организацештеи, вай ерригача кадраштеи эггара боккхача лоархIамегIа дола гIулакх а хинна дIаотта деза». Проект ювцилга нийса, дика вIаштIехьдаьккха дIадахьаро, шеко йоацаш, укх шера — керда Конституци тIаэцачеи Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дузачеи шера политически экономически итогаш тоаергья.

Советски наха чIоагIа къоабалъяьй дегаш айденнеи тIаийцар парте Центральни Комитета Пленума решенеш, цхьан дагара а болаш хьаллоацц цун чурен арахьареи политика, парте ЦК, КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Л. И. Брежнев керте латтача ЦК Политбюрос бу беркатеи творчески болх, кхы а чIоагIагIа кхоталу вай ерригача коталоний организатори наьха дегаш айдери йолча ленински партена гонахьа.

СССР керда Конституци тIаэцар мехка политически исторе чухь лоархIаме хIама хургда. Из коммунизм хьалъяра сийлахь-доккхача гIулакха юкъе а цунца цхьана дерригача дунен къахьегамхоша кортмукъале, адамлен прогресс, дунен тIа чIоаггIа машар оттабар духьа лоаттабеча къовсама интернациональни гIулакха юкъе а ленински парте, вай дерригача халкъо юкъехьу цхьаькха цхьа исторически дакъа хургда.

(1977 шера 26 маера «Правда»).

КАНДИДАТЕХ ДОЛА ЛОАЦЦА ДУВЦАР

Къахьегамхой депутатий моттигерча Советашка депутаталла харжа кандидаташ оттабаь баьннаб Грозненски машиннаькъа отделене коллективе. Уж ба коллективе лоархIаш а сий деш а бола дика къахьегамхой, юкъарча вахаре хьинаре дакъа лоацаш бола общественникаш.

Вурийтта шу даьнна мара вацар Потемкин балха оттача хана. Юхьанца машиниста гIонча волаш къахьийгар, хIаьта хIанз ше лелаю пассажирски поездаш. Цун карагIдоал сихеи шийн ханнахьеи составаш кхача езача дIакхоачае.

Грозненски городской Совете депутаталла харжа кандидат оттаваьча цо цхьа шу дIадахийтац дизельни доагора кхом ца беш. Шийн балха декхар кхоачашдеча даим кхычарна хьокхам телаш болх беча Виктор Петровича хьинаре дакъа лоац коллектива а города а общественни вахаре. Из массехказа горсовета депутаталла хийржав.

Шийн балха тIа тIехвола говзанч лоархIаш ва депо дизельно-заготовительни цеха слесарь Начхоев Салаудин Физирович. 1974 шера денз цехе къахьегаш вола из новкъосташта дIавайзав шийн балха гIулакх дукха дезаши из тешаме кхоачашдеши вола лакха сакхетами говзали йола слесарь санна. Шийн балха тIа дика кайоалаш волча къахьегамхочоа администраце, партийни, профсоюзни организацеша дуккхаза совгIаташ тийннад, из коммунистически къахьегама ударник ва. Нов. Начхоев Октябрьски райсовета депутаталла харжа кандидат ваь йола цар коллектив тешаш я из декхар даккха гIалат доацаш цо кхоачашдергхиларах.

Къахьегамхой депутатий Грозненски городскойи Октябрьски районнии Советашка харжа оттабаьб цу коллективера веррига 18 саг. Царех ва тепловоза машиниста гIонча Сулейманов Або, дизельно-заготовительни цеха слесарь С. А. Степанов, машинист-инструктор Н. И. Конев, кхыбараш.

Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце 60 шу дузача юбилея сийна яьржача яхье хьалха латташ хьабоагIача парна тIехьа кхаж тассара беррига харжархой тIахьехаш ба депора агитатораш.

Г. АНОХОВ.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани

27 мае Кремле хилар СССР Лакхехьарча Совета Президиума заседани, цига дийцар Конституционни комиссе кийчъяьи Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Пленумо СССР Лакхехьарча Совета Президиуме дIачуеннеи йолча Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проектах дола дош. Иштта Президиум хьежар СССР Паччахьалкхен гимн чIоагIъярах долча дешага а.

Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проектах доклад йир КПСС ЦК Генеральни секретара, Конституционни комиссе председатела новкъоста Л. И Брежнева. Из дош дувцача дакъа лаьцар СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатела заместителаша С. Б. Ниязбекова, К. А. Халилова, СССР Лакхехьарча Совета Президиума членаша В. В. Николаева-Терешковас, С. С. Цецегова, А. В. Гиталова.

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо тIаийцача Указо керттерча даькъе къоабалъю дерригача халкъага ювцийта оттаеш йолча Конституционни комиссе хьачуеннача Советски Социалистически Республикай Союза Кенституце (Керттерча закона) проект.

Указа тIа белгалдаьд СССР Конституце проект 1977 шера 4 июне центральни, республикански, краевой, областной газеташ тIа кепатохилга. Конституце проектага хьажара 1977 шера октябра бетта аргIанна йоаца СССР Лакхехьарча Совета сесси гулъе лаьрхIад.

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо ладийгIар КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара М. А. Суслова СССР Паччахьалкхен гимнах баьча хоамага.

Советски Социалистически Республикай Союза Паччахьалкхен гимна тексти музыкальни редакции чIоагIъеш дола Указ тIаийцар Президиумо. 1977 шера 1 сентябре денз СССР Паччахьалкхен гимн массанахьа йоахаргья аьнна оттадаьд.

Гимна тексти ноташи кепатеха арайоахаргья.

ТАСС.

МАССАНЕ А КЪОАБАЛДУ

БЕРРИГАЧА НАХА ЭША ХIАМА

Укх денощка хиннача КПСС ЦК Пленуме хьакхайкадир кердача Конституце проекта кастта кепатохаргйолга а цул тIехьагIа из шерра вай мехка бахача нахага ювцийтаргйолга а. Укх шера Октябра 60 шу дизар белгалдоаккхаргдолча вай мехка хинна Iалаьмате йоккхий эргалонаш ше ма-ярра хьахьокхаргья цу тIа.

Советски Iаьдал латтача шерашка вай мехкарча халкъий вахар довзаргдоацаш хувцаденнад, хьахиннай советски халкъ оала наьха керда исторически общность. Цудухьа чIоагIа дика хет тхона хIанзалца хьа вай мехка де карагIа мел даьначун боагIаш бола лоархIам бергбола, вай коммунизмагахьа дIахьалхашкахьа ахара наькъаш белгалдоахаргдола шийн хано дIа мадеххара дола керда Конституци кастта хьахургхилар.

Шеко яц, советски наха кастта арайоаккхаргйола проект ювцилга корта болаш дIахьоргхиларах. Цу гIулакха юкъе дакъа лаца кийчлуш я тха Iилман коллектив а.

М. ТОЧИЕВ,
Нохч-ГIалгIай исторе, меттеи литературан Iилма-тохкама института партийни организаце секретарь.

АЗ ДОККХАЛ ДУ

Вай сийлахь-боккхача мехка, вай башха-дикача советски халкъа карагIдаьннарех доккхал а деш тIаийцар аз КПСС Центральни Комитета Пленумах бола информационни хоам. Пленуме «Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проектах» новкъоста Леонид Ильич Брежнева яьча доклада тIа белгалдаьд хIанз долаш дола вай Конституци тIаийцачул тIехьагIа вай мехка а ерригача советски общества а вахаре хинна доккхий хувцамаш. Советски Союза а социалистически мехкий а дунен кхыча мехкашта юкъе лоархIам чIоагIа лакхбалар.

СССР кердача Конституце дерригача дуненга дIагойтаргда бокъонца йолча демократе маIан. Цо кхы а чIоагIдергда советски халкъа интернациональни доттагIал, хьинарегIа бергба адамлен сийрда кхоане — коммунистически общество хьалъеш боахкача советски наьха къахьегам.

Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизар деэдеча укх шера советски къахьегамхой унахцIено лораяра шоаш ца кхобеш къахьегаш ба медицина болхлой. Пленума материалаш Iомаяро бахача наха медицински гIулакх дикагIа дара хьинар совдоах тха поликлиника болхлой а.

А. ДЗАУРОВ,
Грознерча № 7 йолча поликлиника хирургически отделене заведующи.

Дег тIара къоабалъю

Укх денощка хиннача КПСС ЦК Пленуме «Советски Социалистически Республикай Союза Конституце проектах» КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Л И. Брежнева яь доклад ювцаш собрани хилар тха колхозе.

Дега боккха тоам хулаш тIаийцар тха къахьегамхоша Пленума материалаш а кердача Конституцех йола Проект а.

— ХIанз йолаш йола Конституци тIаийцачул тIехьагIа дIадахача шовзткъа шера вай мехка, вай ерригача обществе кIоаргга хувцамаш хиннад, — аьлар доярка Джабраилова Хьанифас. Уж деррига хувцамаш, КПСС XXV съездо де оттадаьчун тIа ма-яххара, теркалдаьд СССР кердача Конституце проекта тIа. Кердача Конституце положенеш кхоачашъяро вай беррига болх дикала кердача боарам тIа баккха беза. Цудухьа дег тIара къоабалъю оаха Конституце керда проект. ХIаьта тIехь тIайоагIача хана хьинар кхо ца деш къахьегаргда аз вай Даьхенна рузкъа Iоадар духьа коммунизм хьалъяра лард чIоагIъяр духьа.

КПСС ЦК Пленума решенеш, кердача Кенституце проект дег тIара къоабалъеш къамаьлаш дир собране кхыча колхозхоша а.

Ш. ЧИЛАЕВ,
Сунженски района Ленина цIерагIча колхоза председатель.

ЙОЛ ХЬОКХАШ БА

Доакъар Iалашдара оарцагIбаьннаб Гудермесски района «Дружба» совхоза кхаш леладераш. Дуккхача шерашка тIаювла 230 гектар буц я цу боахаме.

ХIанз из хьакха йолаяьй. Еррига а 10—12 дийнахьа чуэца лерхI. ЛийрхIачул совгIа 10 тонн йолаш, 240 тонн йол Iалашъе дага ба совхоза къахьегамхой цу кхашкара. ХIанзле 85 тонн йол аргIаш даь дIаоттаяьй.

Люцерна хьокхаш 4 косилка я. Доакъараш Iалащдеча къаьстта доккха дакъа лоац трактористаша Мусханов Бухаре, Умхаев Мовле, Азбаев Мехьте. Дийнахьара балха норма 10 гектар йолаш, 13—14 гектара тIара аьла буц хьокх царех хIаране.

М. ЦУРОВ.

ХА ДIАЙОДА, ЦХЬАБАКЪДА... *РЕЙД*

Доккхий декхараш да укх шера Назрановски района ялат леладерашта хьалхашка, латтараш. Дукха ха йисаяц царна шоай комбайнаш кхай тIа араяха ха тIаккхача. Ялат чуэцара балхашка уж мишта кийчбеннаб хьожаш хилар укх денощка «Сердало» газета рейдови бригада.

«40 лет Октября» яха совхоз. ДIадахача шера гурахьа 3900 гектара тIа ялат дIадийра совхоза кхаш леладераша. 24 комбайн я цу совхозе. Тхо цига хиннача хана дикагIбола комбайнераш Озиев Муса, Баркинхоев Ахьмад, Дзауров Iусман, Хучиев Муса, Куркиев Назир, Олигов Хаджи-Мурат, кхыбараш шоай комбайнаш тоаеш боахкар.

Дукха ха я тхо тхоай комбайнаш тоае доладенна, — яхаш дувц цар, — кхы а шинкхаь дийнахьа кулг техача даьинад тхо.

Цхьабакъда таханарча дийнахьа ахаш мара комбайнаш кийча яц кхай тIа араяла. Пхиъ комбайн латт двигателаш йоацаш. Йоацаш я укхаза аккумулятораш, вариатораш (вариаторы ходовой части), передачай коробкаш,» кхыйола узлаши оатхалаши. ЦаI комбайн яц еррига электрооборудовани йолаш. Цул совгIа тоъаш бац комбайнераш. Механизатораш боацаш пхи комбайн латт. Царех хIанз а кулг техадац.

Хац механизаторашта укх шера шоаш мел ялат чуэца деза, йоаржаяьяц укхаза социалистически яхь, шоай ханнахьа тIачIоагIъяьяц техника механизатораш.

Тхо цига хиннача хана даггара лехача тхона коравнзаре боахама керттера инженер а, мастерской заведующи а, сельхозмеханик а. Комбайнераш шоай безам бар де йиш йолаш бар. Кулг тохаиза йола комбайнаш карта юхе латтар йоархIашта юкъе. Шоашта езаш йола оатхал царех хьаяккха йиш йолаш ба механизатораш.

Делкъийга тхо кхаьчар «Назрановский» совхоза центральни усадьбе. 3650 гектара тIара ялат чуэца дезаш ба механизатораш. 19 комбайн я укхаза. Таханарча дийнахьа царех кийча яр 10 комбайн мара яц.

Цига тхона нийсвелар керттера инженер Муцольгов Iийса, сельхозмеханик Местоев Абукар. Комбайнашта юкъе латтар «техпомощь» аьнна тIаяздаь машина. Болх беш яр сварочни агрегат.

— Шин кIира хьалхагIа доладеннад тхо комбайнаш тоае. Царех нийс таханарча дийнахьа ялат чуэца араяла йиш йолаш я, — яхаш дувц сельхозмеханика Местоев Абукара. — ИттлагIйолча Газдиев Iусмана комбайна тIа жатка оттайнча из а кийча хургья. Юхейнса комбайнаш 1 июне тоаь яха социалистически декхар тIаийцад тха механизатораша.

Цхьабакъда кхо комбайн латт укхаза тIахоаве механизатор ца хилар бахьан долаш доал лоацаш.

Iалаьмате эсала вIаштIехьбаьккхаб комбайнашта ремонт еш болча механизаторий болх. Масала, кран йоацаш хало хьег цар. Комбайна чарх хьайоаккхаш а юха дIаоттаеш а нахага оарц даккха дезаш хул. Тоъаш яц комбайнаш тоаеш хиланза яргйоаца дукха оатхалаш. Из бахьан долаш дукха ха ха дIайохийт комбайнаш тоаеш.

Iалаьмате лоархIам болаш ба дукха ха йоацаш КПСС Центральни Комитето, СССР Министрий Совето баь сопам. Цу тIа белгалдоаккх ялат чуэцаргйола комбайнаши, иштта кхыйола юртбоахама техникеи лоашача хана дика тоаяь вIаштIехьъяккха езаш хилар. Цул совгIа боккха теркам тIабохийт комбайнашка шин сменагIа болх байтара. ХIаьта цу шин совхозе электрооборудовани вIаштIехьйоацаш, шин сменагIа болх бе йиш йоацаш я тхо мел хьежа комбайн.

Дукха ха йисаяц ялат чуэца. Вай лакхе мел дийца кхоачамбоацараш сихха дIадаьхача мара вIаштIехьдаргдац ялат чуэцара балхаш шийн ханнахьа дIадоладе а чакхдаха а. Из гIулакх кхетаде дезаш ба совхозий кулгалхой.

«Сердало» газета рейдови бригада:

А. ТЕРКАКИЕВ,
Назрановски района халкъа тIахьожама комитета председатель;

М. МУТАЛИЕВ,
«Ленина никъ» яхача газета отдела заведующи;

А. САГОВ,
тха соб. корр.

Дика чакхдаьлар дешара шу

Массеxк шера Карабулакски химически реагентий заводе болх беш я экономически знаней ларднй школа. Укх шера «Социализми къахьегами» яхача темах яр укхаза хинна занятеш. Юкъерча звенон болхлой специалисташ, цехий, службай начальникаш, инженераш, гӀулакхера нах, лаборанташ, химикаш, кхыбараш ба цу группе дешаш. Царна хьеха оттайнр производственно-технически отдела начальник Любовь Павловна Пономарева.

ЛадувгӀараш дика кхетаргболаш йовзийтар материалаш, занятешка картех, схемех, иштта кхыдарех пайда а эцаш уж лерттӀа кийчбара цахаддаш уйла тӀайохийтар цо. ХӀьата бӀарччача дешара шера теоретически материал шоай практически балхаца, КПСС XXV съезда кхьалхашка оттадаь декхараш кхоачашлара партен правительствай политикаца ювзаш чакхбаьлар ладувгӀараш а.

Цун а иштта заводерча кхыйолча а школай балха цахаддаш тӀахьожам лоаттабу партийни организаце. Дешара шу долалуше а беррига ладугӀараш занятешка хьаахара мел эшар дир цо.

Занятешка кийчбалара, шоай хан-ханнахьа хьаахара шоашкара масал гойташ хилар химически реагентий цеха начальник Абрамян Иван Рубенович, ремонтно-механически цеха, начальник Ковалев Алексей Николаевич, бухгалтераш нн. Коновленко. Лазарева, экономисташ нн. Мосиенкова, Ярославцева, Толмачева, кхыбараш.

Май бетта итогови заняти хилар школе. Дешаш волча тӀкъаьннех вурийтта саг вар заняте. Бакъдар аьлча, партийни организаце тӀадилларах инженер-химик йолча Висильева Нина Ивановнас йир укхаза итогови заняти. Цу тайпара декхар хьалххара кхоачаш деш яр из. Цудухьа юкхьанца миштa чакхъяр-те заняти, яха дешаш дага ухаш хилар Нина Ивановна. ХӀана аьлча, шера баьча балха итогаш елча, Ӏомаяьча материалий чулоацам кердабоаккхилга, ладувгӀарий шоашта хьалхашка оттадаьча деккарий бехктоккам айбелга ма дий из.

ЛадувгӀараш оттаяьча ханна хьабаьхкар, тӀаккха заняти дӀайолаелга пропагандист сагота хила езаш ца хиниилга гуча а даьлар. Берригаш дика кийчбеннабар занятега. Бакъда, дийша хиларген занятега кийчбаларген хьежжа тайп-тайпара дар хаттарашта тийна жопаш.

Масала материалех дика кхеташ хилар хьахьекхар ладувгӀараша И. Абрамяна, С. Горловас, М. Ветряковас, кхычар. Теоретически дешаш завода практически гӀулакхашца дика дувза ховра царна. Иштта дика чакхъяьлар заняти.

И. КОСИВЧЕНКО.

ЭКОНОМИКА ДЕГӀАЙОАЛАЕРГЙОЛА ЛОАРХӀАМЕ КХОАЧАМ

КПСС XXV съезде белгалдаьккхад, вай мохк экономически социальнии дегӀабоалабара йоккхий планаш кхоачашъеча экономикана ду доал дӀахо эргадаьккха тоадара хоадамболлаш дола дакъа а хинна дӀаотташ хилар.

Доал дара дешашта теркам чӀоагӀагӀа тӀабохийташ хилар сенца дувзадена да? Эггара хьалха вай халкъа боахам чоалханегӀа хиларца, цун масштабаш боарам боацаш йоккхагӀа хиларца. Тахан Советски Союзо арахеца промышленни продукци дунен тӀарча дерригача мехкаша 30-гӀа шераш чакхдоалаш цхьана арахецаш хиннчул дуккагӀа мa йий. Экономикана ду доал эргадаьккха тоадаиза даргдоацача доакх иштта яржаш латтача Ӏилма-техническа революце а.

ДӀаяхийтаран Ӏоаяран пайда эцаш йола СССР къамэа доход дӀаяхача пятилетке 28 процент дуккагӀа хиннай. Цхьабакъда дарегӀа «мах бала» безашар: 42 процент дуккагӀа хилар капитальни вложенеш, хӀаьта керттера производственни фондаш — 52 процент. Цу соотношенена юкъе тахан наькъа санна хувцамаш даьл. 1976—1980 шерашка инвестицеш 26 процент дуккагӀа хилийтарца 26 процент алсамъяккха эзаш я къаман доход. Из декхар геттара дика кхоачашдулургдолаш да. Из кхоачашделга керттерча шин рычагах кхетамца пайда эцарах — Ӏилма-техническа революци сихъярахи доал эргадаьккха тоадарахи тийша да.

Планировании материальни стимулировании эргаяьккха тоаяра тӀадерзадаь чакхдаьха дуккха гӀулакхаш шийна чулоацаш хиниа 1965 шерара боахама реформа хилча депз Ӏоаяьча опыто дог тешадеш хьахьокх. доала юххьанцарча звеной инициатива дегӀайоалаяра, цун бокъонаш шеръяра чакхдоахача гӀулакхаша халкъа боахама юкъарча системана уж юкъедоаладаьчул тӀехьагӀа мара боаггӀаш бола пайда луш ца хилар. Цу опытах ког гӀортолга а еш. КПСС XXV съездо къаьстта уйла тӀаяхийтай доакъошта юкъерчен региональнии доала звеньяшта, цу цхьан ханна экономика керттерча звеной — предприятеи объединенеи — боараме хьалхагӀе а боаржабаь дӀаболабаь болх дӀахо бахьара теркам тӀа а бохийташ.

Деш дола къамаьл эггара хьалхарча аргӀанна, доален къаьстта а плановии дерригa гӀулакхаш **халкъа боахамах бухсоцаш хьахуларашка** кхачара тӀадерзадара хьакъехьа да. Цу тайпарча лостамо йиш хулийт цхьа декхар шолхонца кхоачашде: цхьан оагӀорахьара. боахам дегӀабар лоархӀамегӀара социальни декхараш юкъарчал доаццаш кхоачашдара тӀадерзаделга. вокх оагӀорахьара — къахьегам обществана юкъе бекъар кӀоаргӀлуча хьалашка наьха санна дуккагӀа хулаш йолча производственни процесса ерригача звеньяшта юкъера бувзам дикагӀа вӀаштӀехьбоаккхилга.

Доала формаши методаши эргаяьха тоаяра лоархаӀмегӀча лостамашта юкъера кхоъ хьакъоастабар лоархӀаме хет.

Хьалхарбар — программно декхара наькъа лоархӀам чӀоагӀбар. Вайцига пхе шера планий ларда тӀа дегӀакхувл экономика. Халкъа боахама доакъоштен экономически районаштен. республикашта. вешта аьлча территореш екъаш уттаю уж. Цу гӀулакхо йиш хулийт бӀарччача халкъа боахама болх хаьдда. юкъагӀа ца боалаш лелилга вӀаштӀехьдаккха.

Цхьабакъда тахан цун кхоачам бац. Хьаотт проблемаш — кхоачашъяра пхи шу ха ца тоъаш йола Ӏилма-техническии социальнии. Халкъа боахаме доккхий толамаш дахара, бухсоцача кхаьчача хаьдда эффект хилийтара тӀаберзабаь лаьца никъ дӀабахьара доагӀача тайпара низаши кхоачамаши вӀашагӀтоха деза. Из да комплексия декхарий программаш кийчъяреи кхоачашъяреи новкъосталца вӀаштӀехьдоалар а.

Царна юкъе белгалъяккха мегаргья газн мехкдаьттен доаллача моттигий ларда тӀа латта Малхбузен-СибарегӀен регион караерзаяра программа, мехка Нечерноземии зонера юрта боахам дегӀабоалабара программа, хӀаьта иштта производственни процессашта комплексни механизаци яра, Ӏилман ларда тӀа нийсъяь вӀаштӀехьъяьхача потреблене нормашка хьежжа баха нах кхачан продуктаща Ӏалашбара программаш а кхыраш а.

Цу даькъе эггара чоалханегӀа дар — комплексни декхарий программаш халкъа боахама планироване бӀарччача цхьан системана органически юкъеяхьар.

Доал эргадаьккха тоадара шоллагӀа лостам, масала, материальни стимулировани санна йолча массеxк экономически рычагах пайда чӀоагӀагӀа эцарца бувзабенна ба. ХӀанз чакхдоахаш дола дуккха гӀулакхаш цкъара экспериментальни тохкамах чакхдаьнад, шоаш дика хилар практике хьахьекха да. Масала, Щекински химически комбинате шаьръеш яр къахьегама овсарле сихагӀа лакхъяра, болх бераш кӀезгагӀа а болаш производственни планаш кхоачашъяра керда система.

Къахьегам вӀаштӀехьбаккхара гӀулакх эргадаьккха тоадарца, материальни стимулировании планировании ярца лелабу комплексни никъ лард а йолаш йолча щекински методах, бӀарчча хьанийцача, дика беркат даьннад.

Юххера а, кхоалагӀа лостам — доала организационни структура тоаяр. Тахан СССР-е шеррача масштабашка чакхбоаккхаш ба халкъа боахама юххьанцара звено чӀоагӀъяра, доала дуккха ларгӀаш кӀезигдара тӀаберзабаь болх. ВӀашагӀъехк производственни объединенеш — специализаци кӀоаргъяран Ӏилма-технически прогресс сихъяран мел эша хьалаш долаш йола йоккхий боахама комплексаш.

3 эзар совгӀа йолча цу тайпарча объединенеща лу тахан СССР ерригача промышленни продукцех 40 процент гаргга.

Шоай аргӀанна хьаотт доала организационни структура эргаяьккха, тоаяра даькъера йоккхагӀа йола мероприятеш. Къоастадаь даьннад доагораэнергетически. аграрно-промышленни, транспортни, кхыдарий хьисаперча цхьатаррарча доакъой группашта доал дара система хьаярах дола дош.

Ӏоаяь опыт тахкарои перспективаш бокъонца кхетаяроп тешал ду. планагӀа доал дара системе даьча хувцамаша общественни производство дӀахо айелген цун эффективность лакхъелген Ӏалашдергдолаш хилар.

Леонид АБАЛКИН, экономически Ӏилмай доктор, профессор.

(АПН).

ВАЙ ХӀАРАНЕ ДЕКХАР

РЕСПУБЛИКАНСКИ СЕМИНАР-СОВЕЩАНЕРА

Укх деношка Наурски районa Ленина цӀерагӀча колхоза культура ЦӀагӀа республикански семинар - совещани хилар. Цига бийхабар горрайнсполкомий председателаш, юрта боахама управленей начальникаш, керттера инженераш, керттера агрономаш, «Сельхозтехника» районни отделеней управляющеш, юртбоахама ведомствий кулгалхойн специалисташи, совхозий директораш, колхозий председателаш. Уж гулбаьбар ялат чуэцара, дерригa кхашкара балхаш ханнахьен дикен чакхдахара, лаьттанеи хьайбайн продукташ яхарай паччахьалкхенга йохкаран тӀайийца социалистически декхараш кхоачашделга Ӏалашдара ледезарех дувца а цу хьакъехьа вӀаши дагадовла а, аьнна.

Семинар - совещани хьайийлар КПСС Нохч-ГӀалгӀай обкома шоллагӀча секретара М. Ш. Баматгириева. «1977 шера хьувкъам чуэцилген ялат кийчделген ма-доагтӀара чакхдаккхара партийни, советски, боахама органашта хьалхашка латтача декхарех» доклад е дош лу по республика Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела нов... Кожуховскена.

Ховш ма-хиллара аьлар докладчико, иттлагӀча пятилетка хьалхарча шера белгга толамаш даьхад вай республико керттера юртбоахама продукташ яхарен кийчъяреи даькъе. Колхозашкен совхозашкен хӀара гектара тӀара чуенача ялата культурай хьувкъам 21,4 центнер хилар. Дерригa чудьна ялат 491,2 эзар тонн хилар. Иззал ялат чуденадац республико цхьанна а шера.

Пятилетка шоллагӀча шера республика юрта боахама болхлоша тӀайийца социалистически декхараш укх тайпара да: хӀара гектара тӀара чуэцача ялата культурай хьувкъам юкъера лаьрхӀча 21,7 центнерген дерригa чудахьаш дола ялат 500 эзар тоннаген дӀакхоачаде. ДоккхагӀа дола декхараш тӀайийцад кхийола юртбоахама продукташ яхара а.

Вай ялаташ леладераша кӀезига йоакхо яьяп тӀайийца социалистически декхараш толаме кхоачашлар духьа. Дуккхача боахамаша ханнахьен агротехника бокъонаш лораеши дӀадийра гуракьа дув ялаташ. Ерригача районаша дикка тӀехкхоачашъяьй из ялат дӀадера планаш, дуккагӀча даькъе гурахьа дув кӀа дӀалера чотах. Из керттера кхачан культура дӀайийнай 110 эзар гектара тӀа. Вешта аьлча, планал 8 эзар гектар дуккагӀа.

Гурахьа ялаташ дӀадийнача кхашка минеральни удобренеш тессай гурахьен бӀаьстии, гербицидаш техай. ХӀанз ялаташта зенеча садоаххача хӀамашта духьала молхаш тохаш я.

ХӀанз къаьстта бехктоккаме ха — хьувкъам чуэцилга хьатӀакхоачаш латт. Из лоархӀаме кампании дика чакхъяккхарах тийша хургда дӀахора гӀулакхаш, аьлар докладчико. Ялат ханнахьен да ца дойташи чуийца даккхара мел эшар долаш да республика колхозашкен совхозашкен. Ерригa укх шера чуэца еза гуракьа йийна культураш 171,6 эзар гектар я, пох 110 гектар кӀа, 56,6 эзар гектар мукх, 5 эзар гектар рожь. Цул совгӀа, бӀаьсти ялатен, ялата-бобовии культураш дӀайийнай 20,6 эзар гектара тӀа. Цу тайпара, 192,1 эзар гектара тӀара хьувкъам ба чуэца безар.

Хьувкъам чуэцара эша техника кийчъяра хьакъехьа дувцаш докладчико белгалдаькхар, респиблика боахамашка 1254 комбайн хилар. ХӀара комбайно юкъера лаьрхӀача чуэца деза 150 гектара тӀара ялат. Укх шерара ялат лохен заьлзен хилар бахьан долаш хӀара комбайно 15 гектарал кӀезигагӀа доацаш ялат чуэца деза цхьан дийнахьа. ХӀаьта из да, дерригa ялат 10 балха дийнахьа чуэца деза яхилга.

Докладчико гулбеннарий теркам тӀабахийтар тайп-тайпарча районашкен боахамашкея цхьан комбайно чуэца ялат бебе хургхилара. Из дувзаденна да цигарча хьалашца. ХӀаьта укх шерара хьувкъам чуэцилга ший башхалонаш йолаш да. Лаьттаница кхоачам хиллал тӀоадал ца хиларах дуккагӀча боахамашкара ялат лохен оасар кӀезига долаши да. Цудухьа кхачарга хьежжа, цхьайолча моттигашка духхьал комбайнашцен, вокхазахьа хьалхари ардари къаьст-къаьста долаши чуэца деза ялат. Шоай моттигера хьалаш теркал а деш, колхозийи совхозийи кулгалхошен специалисташен шоаш къоастаде деза ялаташ малагӀча хьисапе шоаш чуийцача бакъахьа да.

Цхьабакъда, дукха моттигаш нийслу ялат чуэцача цӀенхаштта гӀалаташ дувлийташ: фуна ялат духхьал комбайнашца чуэц, по лохью фуна дикал. Фуна дийна ялат дикагӀа да хьакхари ардари къаьст-къаьста долаш чуийцача, нагахьа санна хаоттама хьалаша новкъарло ца йойя.

Ялатий хьал довза а довзаш, аьлар докладчико, дерригнех 60 процент дар чуийцача бакъахьа да хьакхари ардари къаьст-къаьста долаш, вешта, аьлча 100 — 110 эзар гектар. Тайп-тайпарча маркаех йола жаткаш 655 я, царех хӀаранеца хьакха деза 160 гектара тӀара ялат. Нагахьа санна цхьан жаткаца дийнахьа 20 гектара тӀара ялат хьокхе, 7 — 8 балха дийнахьа чуийца баргба хьувкъам.

Хьакхара ардари къаьст-къаьста долаш чуэца деза лакхагӀен оасара баьцаш дуккагӀа увши дола ялаташ. Вай республика хьалашка хьекха касарах ялат Ӏодилла мегаргда фийг чӀоагӀлуш боагӀача хана, вешта аьлча бокъонца ялат кхачале 7 — 8 ди хьалха. Хьакхари ардари къаьст-къаьста долаш ялат чуэцаш хилча фийг бизагӀа хул, хӀара гектара тӀара 2 — 4 центнер дуккагӀа хьувкъам чубахь.

Ялат чуэцара эггара дикагӀа кийчъеннай Сунженски района «Путь к коммунизму» яхен XIX партсъезда цӀерагӀен колхозаш, «Атагинский», «Горячеисточненский», «Экажевский» совхозаш, Шелковской района «Коминтерн» яха колхоз, кхыдола боахамаш. Хьувкъам чуэца техника тоаяра гӀулакха тӀехьадус Надтеречни, Назрановски, Шелковской районий боахамаш.

Ший доклад чакхйоаллаш нов. Кожуховске дӀахьедир еррига техника, кхоачамбоацараш дӀа а даьха, сихха тоае езилген 1977 шерара хьувкъам цхьа фийг арахьа ца буташ шӀендаь лоацача хана чуэца безилген.

Семинар-совещане къамаьл дир республика юрта боахама министра заместитела нов. Сухорукова. Цо дийцар, ялат чуэцача, мехка толашагӀа долча боахамашнара хьоххам а эцаш, ялат чуэцача дикагӀа йола методаши формаши балха юкъейоалае езаш хиларах. Къаьстта пайдане да ялат чуэца транспортни отрядаш вӀашагӀтохар, хьувкъам чуэцилга поточни методагӀа вӀаштӀехьадаккхар, йоккхий механизировании хьатташ кийчъяр. Ялат чуэца транспортни отрядаш вӀашагӀъехкай Наурски, Шелковской, Сунженски районашка. Цар методагӀа болх бе беза кхыча районаша. Массанахьа кхоане ца ехкаш вӀашагӀтоха еза транспортни отрядаш. Царна керте латт агроном е механик. Цунга я балха план, звеноша бе безача балха график, механизатораштa доагӀача дерригача алапех йола условеш.

Семинар-совещане дийцар механизаторски кадраш кийчъярах. ХӀанз а дуккхача боахамашка тоъаш бац комбайнераш, жаткай машинисташ, шофераш. Из гӀулакх къаьстта йоакхо е езаш хилар белгалдаькхар цига.

Семинаре-совещане дакъа лоацаш хиннараш хилар Ленина цӀерагӀча колхоза ялатий кхачика, тракторни бригаде. Хьогтехьа а денз кийчон мугӀаре латт цига ялат чуэцара мел эша техника.

Семинар-совещани чакхйоаллаш КПСС обкома шоллагӀча секретара нов. БаматӀгириева горрайнсполкомий председателаш, юрта боахама управленей начальникаш а специалисташ а, «Сельхозтехника» районни отделеней управляющеш, колхозий председателаш, совхозий директораш тӀахьийхар 1977 шера хьувкъам лоацача ханеи цӀенеи чуэцара, паччахьалкхенга ялат дохкара укх юбилейни шера тӀайийца социалистически декхараш толаме кхоачашлара мел эшар тӀехьа ца тетташ сихонца даь даккхара.

Р. МАЛЬСАГОВ.

ДОАКЪАРАШ ШОРТТА ХУРГДА

Хьайбашта цхьан шеран ах шеран кхоачам боллаш доакъараш Ӏалашде гӀерташ къахьегаш ба Шалински района Ленина цӀерагӀча колхоза къахьегамхой. Массеxк ди да цар 170 гектара тӀара люцерна хьокха. Хьалхарча деношке а дика болх беш ба механизатораш Х. Бекиеви А. Бекишеви. ХӀанзле а 39 гектара тӀара люцерна буц хьеккхай цар.

Аьла буц чуэцача къаьстта дика болх беш ба Газбаев Хьусейн, Буружев Вахьид. Ден норма 11 гектар йолаш, 18—20 гектара тӀара люцерна хьокх цу шинне.

Хьакхача доакъарах. дукха а ца уллийташ, аргӀаш ду.

— ХӀара гектара тӀара 160—180 центнерал кӀезигагӀа йоацаш дуккхача шерашка тӀаювла баьцаш чуэц оаха,—дувц комплексни бригада бригадира Бекиев Хьусате.

«ХӀара балха денна — дикала Знак» яхача девизагӀа къахьегаш ба колхозхой.

М. ЭПЕНДИЕВ.

Кхоана—химика Ди

Пхе бетта план ханал хьалха кхоачашъяьй СССР 50 шу дизара цӀерагӀча химзавода № 15 йолча цеха коллективо. Арахийца продукци пачхахьалкхен дикала Знак тӀалатташ я. Производства ветеран лоархӀаш ва «Д» смене болх беш вола, воккхагӀвола аппаратчик Анатолий Викторович Кузнецов.

СУРТА ТӀА: (аьрдехьара аьттехьа) № 15 йолча цеха Комсомольски организаце секретарь аппаратчик Семенов Константини № 1 йолча профтехучилища практикант Астамиров Султани шоай хьехамчийца А. В. Кунзецовца аппаратура технологически режим миштай хьожаш ба.

В. ЮНЦЕВИЧА сурт.

ЦИФРАШИ ФАКТАШИ

«Химически мехкдаьттен промышленноста продукци арахецалга 60—65 процент алсамдаккха...»

КПСС XXV съезда материалаш тӀара.

* * *

1965 шера 10 декабре СССР Лакхехьарча Совета Президиумо баьча соцамах хӀара шера май бетта тӀеххьарча кӀирандийнахьа дезду химика Ди.

* * *

Вай мехка химически мехкдаьттен промышленносте болх беш 1,1 эзар гаргга предприяти я.

* * *

ИйслагӀча пятилетка шерашка химически мехкдаьттен промышленноста арахецача продукце объем 65 процент тӀаккхийттай. 1975 шера 8 дийнахьа арахийца продукци 1940 шера арахийцар миссел яр.

* * *

ДӀаяхача пятилеткагӀа хьал а яь болх бе йолаеннай 17 йоккха керда химически предприяти, эзар совгӀа цехаши производстваши, 3,5 эзар продукце керда тайпаш арахецалга карадерзадаьд.

* * *

1977 шера сихха дегӀаахa доладеннад синтетически смолаши пластически массаши арахецилга. ИттлагӀча пятилетке пластмассаши синтетически смолаши арахецилга 1,9—2,1-зза сов а даьнна 5396—5964 тоннага дӀакхоачаргда. ДуккагӀа арахецаргья полиэтилен, поливинилхлорид, полистирол, полипропилен.

* * *

Юрта боахам айбеча а лакхлуш латт химически индустре лоархӀам. 1975 шера дерригача дунен тӀа арахецача минеральни удобренеех 23 процент яраш СССР арахийцар. Юкъера лаьрхӀача 1971—1975 шерашка хӀара шера 6,9 миллион тонн тӀаеттaлуш хиннай вайцига арахецаш йола минеральни удобренеш. ИттлагӀча пятилетке вай мехка юртбоахамга 467 миллион тонн минеральни удобренеш дӀакхоачаргья, ийслагӀча пятилетке арахийцачул 1,5-зза дуккагӀа хул из.

* * *

5 миллион тоннага кхаччалца лакхлургья укх шера минеральни удобренеш архецача химически заводий мощносташ. Болх бе йоалаургья мощность йоккха йола производстваш Дорогобужски. Ионавски азотни удобренеш еча заводашка. Балаковски удобреней заводе, иштта дуккхача кхыча предприятешка.

Тхона деза да тхоай цӀей

Укх шера 29 мае СССР 50 шу дизара цӀерагӀча Грозненски химически завода коллективо шийттазлагӀа дезду химика Ди.

Ткъаь кхоъ шера болх беча химически завода колективо даьха толамаш кӀезига дац: цу юкъа даккха дезаш хинначуница нийсдича феноли ацетони даккхар 2,8-зза дегӀаденад, спирт даккхар — 1,8-зза, полиэтилен — 2-зза.

Алхха цхьан ийслагӀча пятилетке укхаза арахеца продукци 30,8 процент совъяьннай, къахьегама овсарле лакхъялар 45,5 процентага кхаьчад. ИйслагӀча пятилетка 20 кварталах 18-зза из котьяьлар Ерригсоюзни социалистически яхье. ХӀаьта 1975 шера баьча балхах завода хьожайир КПСС ЦК. СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК карара кара луш йола ЦеӀ байракх.

ИйслагӀча пятилетка план кхоачашъеча даьхача толамех, производства эффективность алсамъяккхарах, къахьегама овсарлеи продукце дикали лакхъярах завода елар памятни знак, КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС. ВЛКСМ ЦК карара кара луш йола ЦӀе байракх, иштта СССР ВДНХ Ерригсоюзни Сийлен доска тӀа яьккхар.

Даьха толамаш — из специалисташа, хьалхле лелаеча болхлой, производство новаторий творчески къа. Завода хӀара вийлагӀа вола болхло рационализатор ва. ДӀаяхача пятилетке балха юкъейоалаяьй 3850 рационализаторски предложени, 99 изобретени. Цар бенна пайда 8,4 миллион сом ба.

Дукха къахьийгар коллективо арахецача продукце дикал лакхъяра. Арахецача ялх тайпара продукцена еннай Пачхахьалкхен дикала Знак, из Знак тӀайола продукци арахеш 77 процент.

Арахецача продукце дикал лакхъяра дукха къахьийгад инженераша И. М. Давыдова, В. И. Ныркова, А. Ю. Брука, Н. И. Тимофеева, Ю. П. Козлова, болхлоша Н. М. Бедрика, А. В. Медведева, Л. В. Мингалиевас, Д. А. Смакотинас, Г. Г. Королева, Н. П. Андросова; кхычар.

Цу шера йола план 28 декабре кхоачаш а яь, планал совгӀа арахийцар 1443 эар сома маьха продукци.

КПСС XXV съезда исторически решенеш вахаре кхоачаш а еш, грозненски химикаш яхье баьннаб шоай заводах лакхарча эффективноста а дикалла а предприяти яха цӀи тиллийтара.

Из яхь шерра йоаржаярах даьнна беркат да укх шера биъ бетта план 29 апреле кхоачашъяр. Иштта кхоачашъяьй пхе бетта план а. Пхе бетта планал совгӀа арахецаргья цхьа миллион сома маьха продукци.

Яхье баьннараштa юкъе хьалха йоагӀа изопропилбензин доаккхача № 15 йолча цеха коллектив. Пхе бетта план цеха коллективо кхоачашйир 27 мае, химикий дезача денна совгӀат а луш. Къаьстта дика къахьег укх деношка аппаратчикаша новкъосташа В. Н. Гаустова, Г. Н. Рудновске, Г. А. Масленикова, кхычар.

А. ТЕТЕРЕВА.
завкома производственно-массови комиссе председатель.

КПСС НОХЧ-ГӀАЛГӀАЙ ОБКОМА V ПЛЕНУМА РЕШЕНЕШ КХОАЧАШЪЕШ

ТӀЕХЬАДИСАЧА ГӀУЛАКХАШЦА КЪОВСАМ ЛОАТТАБУ СОВЕТАША

Идеологически балхах лаьца КПСС XXIV-чен XXV-чен съездийи ЦК дӀахорча пленумийи решенеш кхоачаш а еш, юртий Советаша партийни организацей кулгалца укх тӀеххьарча хана дикка тоабаьб керда обрядаши ритуалаши дӀайовзийтаран къахьегамхой быта юкъехкхахьаран беш бола болх. Уж дешаш дувц граждании сходашка, къахьегамхой депутатий юртий Советий исполкомий заседанешкен сессешкен.

Советски цӀейши обрядаши — вра идеологически къовсам латтачен советски общество хадданза дегӀаухачен хьалашка социальни лоархӀаме а хинна дӀаотташ йола общественни быта оагӀонех цаӀ. Къаьстта лоархӀаме ба цар атеистически лостам.

Дынах юхедиса гӀулакхаш хӀанз а вайнаха юкъе чӀоагӀа дахаш да. Уж хьагучадуал саг йоалаярен яхарен гӀулакхаш Ӏадатен шариӀатен ӀаьдалагӀа мах беш къоастадеш хиларца, кхенза йола йиӀигаш маьре ахийтарца, урдош теларца. ХӀанз юртий Советий исполкомий кулгалца района культура учрежденешка белггалара опыт Ӏоаяьй хӀанзара цӀейши обрядаши дӀайовзийтаран юкъекхахьаран.

Районе дикача къахьегама традицеех лархӀа мегаргйолаш а тӀа-тӀа дуккагӀа вахара юкъейоагӀаш я: ахархой дезалах дӀакхетар, къахьегама ветераний сий дари пенсе тӀа болхаш накъабахари. Къаьстта чӀоагӀа могадеши шерра юкъеденнен да цӀейш: «Хьувкъама ди», «Хьайбаш леладечун ди». Уж денош каст-каста хул Надтеречне, Братске, Лакха-Новре, Мескен-Юрта, Знаменске, кхычахьа. ЧӀоагтӀа лоархӀамен бехктоккамен чакхйоах къахьегама эстафета совхозашта юкъе дӀа-хьа телар санна йола мероприяти.

Кагирхошта къахьегам безабалийтара, сийлахьча къахьегама эскарца шоаш хиларах доккхал дергдола уйла царна дег чу йоссаяра доккха новкъостал ду къахьегама цӀейша, къахьегама ветеранийи производстве хьалхалаттарийи сий даро, теркам тӀабохийташ социалистически яхьа итогаш яро, дикагӀа къахьега нах Сийлен доска тӀа бахаро, предприятей ветеранаш безбеш пенсе тӀа бахийтаро, иштта кхетам луш йолча кхыча формаша.

Цу тайпарча мероприятеша хьахьокх вай мехка къахьегама мел мах бу, дегӀаенача социализма мехка къахьега саг мел сий долаш ва.

Дынца дувзаденна доаца цӀейш чакхдахаран юкъекхахьаран культура учрежденешта доккха новкъостал ду депутатаски активо, «Знание» яхача общества, районни ЗАГС-о, ВЛКСМ райкомо. ЧӀоагтӀа эшаш долча цу гӀулакха юкъе хьинаре дакъа лоац культура учрежденешен цар активашен. Цу даькъе къаьстта чӀоагӀа болх бу Надтеречни районни культура ЦӀа, Братски юрта культура ЦӀа, Зебир-Юртовски культура ЦӀа, Надтеречни зональни библиотека, Горагорски поселкови библиотека санна йолча культура учрежденеша. ЦӀейш дездеча доккха дакъа лоац цу юртий интеллигенцеи бахача нахеи. Уж обрядаш чакхъяхара план юртий Советий исполкомашка культура цӀенойи библиотекайи болхлошца цхьана лаьрхха ювц, уж чакхъяхара тӀаерзаяь хьаьдда мероприятеш увттаю.

Юрташкарча къахьегамхошца эггара айхагӀа ювзаенна йола клуб советски обрядаши цӀейши чакхдоахача пропагандисти организатори хиле дӀаотт.

Каст-кастагӀа белгалдаха даьннад укх тайпара цӀейш: Советски Эскаре гӀулакх де болха кагий нах безбеш накъабахар, паспорташи комсомольски билеташи дӀадалар, керда Ӏодаьча бераштен саг яра-яхарап регистраци яр.

Бахача наха чӀоагӀа дакъа лоацаши сакъердалуши чакхьялар милице райотдела паспортни истолаца цхьана Надтеречни районни культура ЦӀагӀа, Братски юрта культура ЦӀагӀа, Знаменски юрта культура ЦӀагӀа, кхычахьа кагийча нахаи мехкараштен паспорташ дӀа а луш, цар шоаш Даьхенна, партена, коммунизма идеалашта тешаме хиларах дув а буаш, хинна «Со Советски Союза гражданин ва» яха сайренаш. Советски Эскаре болха кагий нах накъабахара хетаяь военкоматаца, комсомольски организацешца, боахамий кулгалхоща цхьана сэйренаш ю Надтеречни, Мескен-Юртовски, юртий Советий клубашка.

Цу сайренашка хьех Сийлахь-боккхача Дай-мехка тӀем тӀа дакъа лаьцараш. Цига кагийча наха цар дувц Даьхенна гӀулакх делга сийлахьа декхар хиларах, Советски Эскара хьалхарчен хӀанзарчен гӀулакхех. Цу сайренашка къамаьлаш ду призывникаша, дув буъ шоай даьйи вежарийи гӀулакх сийленца дӀахо кхахьа. Из долла хӀама дийца чакхдаьнначул тӀехьагӀа царна совгӀаташ а деза леладе аьнна коана йизза хьамсара лаьтта а делар.

Ала доагӀа, керда советски цӀейши обрядаши чакхйоахача хӀанз а ерригача клубаша хьинаре дакъа лоацаш ца хилар. Цо хьахьокх юртий Советий оагӀонгахьара культура учрежденешта тӀахьожами новкъостали эсала хилар. Цу тайпарча культура учрежденеех я Маковкина, Конева, Гвардейски юрташкара клубаш.

Вай мехка социализм котъяьннаяр аьнна сиххеи цӀенденнеи дӀадалац наьха сакхетам чу диса шира гӀулакхаш. БӀаьш шерашка Ӏомаяь къаьнара оамалаш, харц уйлаш хӀанз а яха низ болаш хиларца белгалйоалаш я. Цудухьа КПСС Программо, парте вай пачхахьалкхен лоархӀамегӀарча декхарех цаӀ а лаьрхӀа хьоттаду наьха сакхетам чу дисача ширача гӀулакхашца лоаттабу къовсам чӀоагӀбелга. Из хоадам болаш белгалдаьккхад КПСС обкома V пленума решенешка а.

Коммунизм хьалъеча доаха толамаш, культурни революци бахьан долаш Ӏадаташцеи шариӀатацеи дувзаденна дола общества зуламера гӀулакхаш. дикка лаьгӀденнилга гуш да.

Цхьабакъда тха районе нийслу ширача заман гӀулакхашца дувзаденна, кхалнаьха маӀача наха нийсса бокъонаш хилара духьала дерзадаь, кхенза барий унахцӀенонна зе деш дола зуламаш.

Юртий Советаша ширача заман вочa гӀулакхашца къовсам лоаттабу шоай кара мел йолча средстваща, цу деша общественни меттел, административнии уголовно - правовии гӀулакхаш а чакх а доахаш. Моттигера обычеш кхоачашъе а гӀерташ, дезала гӀулакхашца дувзаденна зуламаш: пускалах урдув далари эцари, низагӀа кхалнах удабар, цхьанне массехк сесаг хилар, кхалсага паргӀатон сийи ӀотоӀаде гӀертар хӀанз а нийслуш да.

Вай вахаре доккха зулам да урдув далари эцари. Ширача замах юхедиса из кӀезига гӀулакх вешта а да кхераме: йоххка а эца а йиш йолча хӀаман хьал тӀа кхоачаш доастам йоакхх по кхалсаг. Масала, Гвардейски юртарча Мутаев Ахмед Асхабовича 1010 сом урдув ийцад Беной-Юрта вахача А. А. Магомадовга маьре яхийтача ший веший йоӀах П. Мутаевайх. Мутаевен Магомадовеи дош дийцар Надтеречни района халкъа судо. Урдув хьалдаькккха пачхахьалкхен пайдана дӀа а луш, 1 шера исправительни болх бе ха техар судо Мутаевна Саг йига Магомадов общественни бехктоккаме эзав. Суде хиннача Беной-Юртарча наха, общественносто чӀоагӀа раьза хинна тӀайийцар из приговор.

Халкъа суда выездной сессе иззамо дош дийцар 1976 шера сентябре а. Бехке беш вар Грозненски районе ваха. ший йоӀах Мекен-Юртарча И. А. Товсултановгара 1500 сом урдув ийца В. Солтабиев. Пачхахьалкхен пайданна урдув дӀа а доаккхаш, 1 шера исправительни болх бе ха техар Солтабиевна. Общественни бехктоккаме эзар Товсултанов а.

Тха районе моттигаш нийслу кхыметтел кхенза йола, деша ягӀа йиӀигаш а маьре йохийтилга вӀаштӀехьдоахаш. Братскерча Тербулатова йигай Гвардейски юкъерча школе 9-ча классе деша ягӀа кхенза йола йиӀиг. Лакха - Новрерча Хажмурадова, Мекен - Юртарча Булатова а иштта деша ягӀа кхенза йола йиӀигаш йигай.

ЙоӀ йодаяра гӀо деш хиннав Маковски юкъерча школа директор хинна Астемиров а. хӀаьта из бахьан долаш цунна 6 бетта чувалла ха а тохаш бехк баьб судо, Ачхой-Мартановски районерча из йигачоа цхьа шун ах шун ха техай. Алхха цхьан Горагорски № 1 йолча юкъерча школера 1975—76 шерашка 8—9 классашкара маьре яхай 10 йоӀ. Уж беррига а юха цӀа а боалабаь хӀанз дийнахьарча е сайрий нарча школашка дешаш ба.

Знаменски юртарча Усманов Руслана шоллагӀа саг йоалаяьй 8 бутт баьнна берагӀа йолча ший сесага тӀа. хӀаьта из дезал бита а бита Беной-Юртарча къаденна ший дан нанена долча дӀаяханза яьнняц.

Цу наха де доагӀар даьд моттигерча Советий исполкомаша, административни органаша, общественносто. ЙиӀигаш шоай даьшка юха дӀа а еннадӀако дешаш я.

Цу дерригача хӀамаша хьахьокх, ширача замах юхедисача воча гӀулакхашцеи уж леладерашцеи хоадам боллаш къовсам лоаттабанза барг ца хилар. Советски законность телхаеш хилча из теркал ца деш Ӏе йиш яц советски, профсоюзни, комсомольски организацеш. цу тайпара нийсъенна хӀара моттиг общественноста судага дӀаяла еза.

М. ТАТАЕВ,
къахьегамхой депутатий Надтеречни райсовета исполкома председатела заместитель.

Советий Iаьдал бахьан долаш къовсам лоаттабаьраш

ДЕНАЛ ДОЛА БОЛЬШЕВИК

Къилбаседа Кавказе Советий Iаьдал оттадеш, из чIоагIдеш Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша лоаттабаьча турпала къовсама историчухь лоархIам боллаш моттиг дIалоац цIи хезача Советски военачальникех цаI хиннача Михаил Карлович Левандовске. Цун цIераца ювзаенна я 1918—1920 шерашка Нохч-ГIалгIай мехка контрреволюцена духьала тIемаш деш къахьегамхоше яьха дукха коталонаш.

Хьалхара дунен империалистически тIом хиннача шерашка паччахьа эскара бIухо хиннав Михаил Карлович. ТIем тIа хиннав из февральски, тIаккха Октябрьски революцеш хиннача хана а.

Салташца - большевикашца цхьана ленински идеях нах дIаккхетабеш, Сийлахь-йоккхача пролетарски революце га доахаш салтий митингашка къамаьлаш даьд цо. Цунах чIоаггIа тешаш хиннаб салтий.

...Михаил Карлович Левандовский ваьв 1890 шера городе Тифлисе зIамагIволча унтер-эпсара дезале. Михаила ши шу даьннача хана веннав цун да. Наха чу а латташ халла дуаIчоан дувхачоан оамал бе безаш хиннай нана Варвара Степановна. МугIарерча салтечунга Возлюбленни Максимага маьре я яхе эскарера цун гIулакх чакхдаьнначул тIехьагIа Терски областерча Николаевская яхача станице баха хьабоагIа уж.

Максима дукха везаш хиннав Михаил. Станице цхьа класс йола церковно-приходски школа дика дешаш чакхъяьккхай кIаьнка. Каникулех цIаIхийцача хана бIаьхийча наха чулаттача даьнен наннеи новкъостал деш хиннад цо.

Цар дезал Грозне баха баьхкачул тIехьагIа Максим мехкдаьтта чакхдоахача заводе балха эттав, Варвара бIаьхийча наха чуэттай. Шийтта шу даьнна Михаил Грозненски йиъ класс йолча юххьанцарча Пушкински училище деша хоаву. 1906 шера хоастора лист а йоаккхаш чакхйоаккх цо училище. Из училище чухинна цIенош хIанз а долаш да. Цу чу я Грозненски № 13 йола юкъера школа.

Цул тIехьагIа реальни школе деша вода Михаил. Дешаш воллаше типографе наборщикалла болх бу цо. ХIаьта цу хана грозненски пролетариато паччахьана духьал лоаттабеча революционни къовсама зем баха а волалу из.

Реальни училища чакхъяьккхачул тIехьагIа Левандовский дIахо паччахьалкхен университете деша гIортарах хIама хилац: бIаьхийча наьха къонгаш мара дIаэцаш хиннабац цига. Цунах дог диллачул тIехьагIа тIема гIулакх Iомаде город Петербургерча военни училище деша а вахе 1912 шера из чакхйоаккх цо. ТIаккха подпоручика звани а йолаш городе Кутаисе лаьттача Горийски полке гIулакх де хьожаву.

Хьалхара дунен тIом болабелча цар полк Малхбузен фронте йода. Цига човнаш а хиле Левандовский госпитале вуг, тIаккха юха а фронте нийслу...

Ерригa адамле цецъяьккха, дерригa дуне оагадаь дола октябрьски денош чакхдаьнначул тIехьагIа массе а мIинигашка паччахьа эскарера нах цIаахийта болабича тIем тIа лаьтта кIаьдбенна, этта, ма-могга сихагIа шоай цIагIа цIакхачарга сатувсаш хиннача эзараш болча салташца цхьана 1918 шу доладуш Грозне цIавенав Михаил Карлович а.

Кхераме, хала ха хиннай из Грознена: дийнахь а буc а залпагIа етташ топаш, пулеметий таташ, йоагаш цIераш, берашеи кхалнахеи детта цIогIарч — из дерригa а ккыча мехкашкарча разведкаша хьалха а доахаш кIайгвардейцаша Грознена, цунна гонахьарча юрташтеи станицаштеи тIаоттадаь Iазап хиннад. Машинникъ бохабаь хиннаб. Поездаш лелаш хиннаяц. Грозный арахьарча дуненах дIахоадаь хиннай. Кердача промыслашка мехкдаьтта доагаш, лелхаш резервуараш хиннай. Денах ,бийса тарлуча хьала тIа этта хиннай город а цун гонахье а.

Йохаь, йоагаь хIалакъяь хиннай города гонахьа яьда нохчий юрташ. Хьунашка, орашка, аьлешка, шаьрача арешка хозаш хиннад чубаха тхов-кIийле йоацаш, бахарах бехача дукхача наьха узамаш.

Кер чу дог доаллаш, хIаман уйла еш вола саг, къахетанза варгвоацаш Iазап хиннад цу хана буржуазни националисташеи контрреволюционни казачестваи ккыча мехкашкарча къизача моастагIашца барта а баха наха тIаоттадаьр.

Грозненски революционни болхлой барттайнача дезала юкъе нийсвеннaчул тIехьагIа сихха гIулакхах кхийттав Левандовский. Дика дайзад цунна долаш дола политически хьал, ккетадаьд адамлен вахаре эггара чIоагIагIа нийсхо лелаерг-йола, сийлахь-воккхача Ленина байракха кIал хьахулаш латта керда Советий Iаьдал Къилбаседа Кавказе а хьахулаши чIоагIлуши латтилга.

Сергей Миронович Кирова тIаьхьехамах Октябра котало лорав, бахача наха гIо де, цар цIенош, производственни рузкъа лораде болхлой революционни отрядаш вIашагIккха йолайича мугIарера бIухо а волаш заводской самооборона ротаца дIаязвеннав Левандовский. Цу рота бIухо хиннав цун да Максим а. Военни специалист а ерригa опыт революцена тешшаме гIулакх дара тIаерзаяь а вола Михаил Карлович беррига цIегвардейцашзаводчанаш раьза а болаш рота командиралла хержав.

Герзаца кийчъяь болхлой отрядаш Грозне вIашагIйохкаро къахьегаш болча наьха шоай Iаьдалах бола тешам, уж цунна мутIахьа кила тIехь-тIехьагIа чIоагIлуш хиннад.

Грозне Советий Iаьдал оттар Тирка йистерча къахьегамхой вахаре боккха исторически лоархIам болаш хIама хиннад. Городера большевикаш цу хана болабеннаб Грозненски ЦIеча Эскара доакъош вIашагIдохка. Городской Совета исполкомо решени а яь цу гIулакха керте оттаваь тIема гIулакхий специалист а большевикий гIулакха мутIахьа а вола М. К. Левандовский.

Къахьегамхошта боарам боацаш дукха везаш а лоархIаш а хиннав Михаил Карлович. Тирка йистерча халкъий кхоалагIчен йиъхалагIчеи съездий делегат хиннав из.

1918 шера июль бетта городе Владикавказе хиннача йиъхалагIча съезде Россе Къулбехьен Чрезвычайни Комиссара Серго Орджоникидзе предложенех Михаил Карлович Левандовский массава раьза а волаш Терски Советски Социалистически Республика Военни Комиссаралла хержав. Август бутт болалуш Владикавказ якхка аьнна чухьийлхай Бичерахова кIай погонаш тIаядарий бандаш. Города улицашка тIом болабеннаб.

Город лорае оарцагIъаьннача дуккхача большевикий отрядашца цхьана шийца владикавказски гарнизонера 360 цIесаркархо а волаш моастагIчох латташ хиннав Левандовский а. Цхьайтта денни цхьайтта буси салаIари наб яри фуд ца ховш моастагIчох майра латаш хиннаб уж. Цу деношка Серго Орджоникидзе дехарах вIашагIъехкача гIалгIай партизански отрядаша Владикавказ лораеш хиннарашца цхьана город IоцIенъяьй кIайча казакий бандаех.

Цу хана Грозне улицашка болабенна хиннаб бIаь дийнахьара тIом, аьнна историе юкъе баха бола тIом. Кхо эзар гарг-га саг юкъе вола грозненски отрядаш майра духьал лаьттай 15 эзарнега кхоачаш болча герзаца кийчбеннача моастагIчун бIуна.

Грозный лораеш лаьттарий тIема а кхачан а кхоачам лаьгIбала болабеннаб, гранаташи патронаши шоаш хьее езача кхаьча хиннаб. Цу деношка Владикавказера Грозне баьхкаб Орджоникидзеи Левандовскийи.

Уж ханаш дага лувцаш тIехьагIа Орджоникидзе яздаьд: «Грознена го баь кхоалагIа бутт чакхбоалаш латтача хана тха новкъостий низ кхоачалуш латтар... Городера юха тIехьашка бовла никъ бацар. Болхлошеи ахархошеи лаьрхIадар щевар вала е котбовла. КхоалагIа бутт чакхбоаллаш сои Левандовскийи (областа Военком) лоамашка гIолла Грозне кхаьчар...

Грозненски ЦIе Эскар вIашагIделла волча, дукха везаш волча командира, хIамах кхераш воацача новкъоста Левандовске коталон уйла чуйоссайир новкъосташта, хIаьта кхаь бетта город лораеш лаьттача новкъостаца Гикалоца цхьана дIахо тIом бара план а оттайир...» (Орджоникидзе Г. К. «Статьяши къамаьлаши»).

БIаь дийнахьа хиннача тIем тIа дакъа лоацаш хиннараша майрача большевикий Левандовске, Гикало, Орджоникидзе хьалхленца, къахьегамхой Нохчийчен турпала воI Шерипов Асланбек керте лаьттача нохчий отряда новкъосталца, А. З. Дьяков командир хиннача Сунженски революционни отрядо дакъа а лоацаш Терски кIайгвардейцаш эша а баь котало яьккхай.

Цу хьакъехьа кхаь боаккхаш Серго Орджоникидзе радиограмма яхьийтай Москве, Ленинга.

М. К. Левандовске большевикашкахьа а ваьнна революционни болх дIаболабича дена шоай низ кхоачар даьд кхыча мехкашкарча разведкай агенташа ЦIеча Эскарах Михаил Карлович дIакъоаставе, шоай оагIонгахьа ваккха гIерташ. МоастагIаша анонимни письмош кхахьийтад цунга, телефонаш етташ хиннай из кхераве гIерташ.

Пролетарски революце моастагIаша бIехача наькъаца уж гIулакхаш леладарах вIалла а хувцаеннаяц чIоагIача большевика Левандовске уйла.

МоастагIий эша а баь Грозный мукъаяьккхачул тIехьагIа машаро вахар дIадоладеннад городе. Къахьегамхой юхаметтаоттае болабеннаб йохаяь мехкдаьтта чакхдоаха заводаш, кхыйола предприятеш.

Цхьабакъда халкъа боахам юхаметтаоттабеш машаре къахьегилга дукха гаьна даьннадац. Къилбаседенгахьара керда кхерам тIаболабеннаб. Кхыча мехкий капитало доллача хIаманца кийчдаь тIадоладеннача деникински эскара низ лоа ца луш тIехьашка боалаш хиннаб тIема халонаша, лазаро кIалбита XI ЦIеча Эскара бIухой. Цу ханна Эскара командиралла хьожаваьв Михаил Карлович Левандовский. Низ болашагIа болча бIухой дукха йоккха йоацача группаца моастагIа юха а тохаш эскар Астраханагахьа тIехьашка дакхха аьттув баьннаб цун.

Астрахане волаш дукхаза Сергей Миронович Кировцеи шийн мехкахочунца-грозненцаца Николай Андреевич Анисимовцеи каст-каста вIашагIветталуш хиннав Левандовский, церца цхьана моастагIчоа духьал тIом бара оперативни планеш уттаяьй.

Цу халача деношка 1919 шера вахав из большевикий Российски Коммунистически парте членалла.

33-ча Кубански дивизе командир волаш Буденне 1-ча Дошлой эскара доакъошца цхьана кIайбарех Ростов-на-Дону мукъайоаккхача дакъа лаьцад Левандовске. Цул тIехьагIа 11-ча эскара керте а латташ Къилбаседа Кавказереи Закавказьереи кIайбараш леллхабеш хиннав из.

9-ча Эскара командир а ваь врангельски фронте вахийтача Левандовскена карагIдийнна денале гIулакхаш Советски Герзашцарча Низий сийлахьча коталоний историена юкъе дахад. Цигара тIом чакхбаьлча юха а 11-ча Эскара командир хул из, тIаккха из хьожаву Терсо-Дагестански бIуний группа командующелла, тIехьагIа цу группагIа 10-гIа Эскар аьнна цIи тулл. 1921 шера аьхки из хьожаву Къилбаседа-Кавказа тIема округа командующи хиннача К. Е. Ворошилова помощникалла. ТIаккха из хул Харьковски военни округа командующи, Къаьсттача Краснознаменни Дальневосточни Эскара командующи.

ТIема гIулакхий профессиональни специалист, сийлахь-воккхача Ленина парте, марксизма-ленинизма идеяшта мутIахьа волаш хьалкхийнача М. К. Левандовске дукха къахьийгад халкъашта юкъера доттагIал чIоагIдеш, къаьстта дукха везаш а лоархIаш а хиннав из Кавказеи Закавказьяи дукхача къамех болча къахьегамхоша. Парте Левандовский ухийташ хиннав моастагIчунцарча къовсама эггара лоархIамегIа йолча участкашка, цIенхаштта кхерам болча, моастагIа вохавара денал а майрал а эшача моттигашка. ШедIа мел вахача бокъонца волча командира-большевика санна цIена гIулакх кхоачшдеш хиннав Левандовский. Шийн доккха вахар советски халкъа, социалистически паччахьалкхенна гIулакх дара хетадаьд цо. Цун деналерча гIулакха мах беш еннай цунна Ленина ордени ЦIеча Байракха ши ордени.

Деммахаргья Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой дегашка денал долча большевика Михаил Карлович Левандовске цIи.

С.-Г. КОТИЕВ, журналист.

Тхога язду

МАССАНЕНА А ВЕЗИЙТАШ

Малгобекски района «Ингушский» совхозе болх беш вола из къона тракторист сона вовза дукха ха я. Доккха сабар, тоам болаш саг ва Цечоев Махьмадгири.

Къахьегача дезаля юкъе кхийнав Махьмадгири. ЗIамига волча хана денз чоалхане техникаца безам болаш хьавенав из. Дас агрегат тоаеча хана дакъа лоацар цо. Цудухьа трактора хIара оатхал а яйзар, из лехка а Iомавелар. Каникулаш йолча хана хьувкъам чуэца совхоза новкъостал деш хулар.

Боккхача безамца водар Махьмадгирн трактор Iомаеча уроке. Школа йистеьяккха воалаш техника дика Iомаяр бахьан долаш удостоверени делар цунна, трактор лехка бокъо а луш. Дийша воаллаше а совхозе болх бе раьза хилар из.

Совхозе хьалха санна цун хьсамчаш бар дац вошеи. ХьатIакхаьчар из дукха хьийжа ди. Трактораца ше хьалхара боал тессар.

Балхара чувена вагIача вийй демийла йизача юхь тIа а хьежа нанас къахетаме аьлар:

— Са кIаьнк, кIаьдвенна хургва хьо? Селла хала хилча из болх ца бича а хIама дацар. Цо дувцача къамаьлага, юкъе ца эккхаш ла а дийгIа, сих ца луш жоп делар:

— КIаьдвалар дувца доагIаш дац. Тахан дог гIоздаьнна ва со. Сайца болх беча нахал тIехьа ца вусаш, норма кхоачашъяьй. Из болх бита йиш яц, хIана аьлча трактористa говзал чIоагIа еза сона.

Денгара денга говзал дикагIа караерзалора цунга. БоккхагIа болча механизаторашта нийсархоштеи юкъе сий деш хьаве-ра Махьмадгири. Халонех лоархIалуш вар, кийча вар из эшачоа гIо де. Советски Эскаре гIулакх даь шIаьвеча уж дика оамалаш чIоагIъелар. Ши кIира мара цIагIа ца доаккхаш юха вахар ше хиннача совхозе къахьега. IотIахайра трактора тIа, хьалхарчул овсарегIа болх бе дага а волаш.

ДIадаха шу дикача толамашца белгалдаьккхар М. Цечоева. ПланагIа 900 гектар аха дезача 1270 гектар лаьтта аьхар. ХIаьта Iан замалахьа техника тоаеши из кийчон мугIаре оттаенн къаьстта доккха дакъа лаьцар цо.

— Тха мехотряда кулгалдеш вола Коттоев Махраддин шийгIулакх ховш дика хьехамча ва. Тхона пайдане хургдар хьийха ца Iеш, деззача новкъостал ду, — дувц М. Цечоева.

Кубански ялаташ леладерий болаш хьаллаьца, чуэца беза хьувкъам ма-хулла биззагIа хургболаш йоаккхо. еш ба совхоза болхлой.

Укх юбилейни шера тIаийца доккхий социалистически декхараш кхоачашдергхиларах тешаш ва механизатор. Комсомольцашта-кагирхошта юкъе яьржача социалистически яхье хьалхалаттарех ва Махьмадгири.

Яхье баьнараша кхы а шерагIа къовсам лоаттабергболаш комсомольций-кагирхой экипажаш вIашагIтехача фу дар хьоьI, аьнна хийтар цунна. Из дика гIулакх дагадехачул тIехьагIа совхоза кулгалхошца дагаваьлар М. Цечоев. Цо дIадоладаьча гIулакха уж раьза хилар.

Цхьан комсомольско-кагирхой экипажана чубоагIа Цечоев Махьмадгири, Коттоев Мухьмад, Алероев Iабас, Коттоев Руслан. ХIаьта, цу мехотряда комсоргалла, берригаш цаI сайна раьза а хина, М. Цечоев хержар.

— Тешшаме тIадилла гIулакх кхоачашдергдолаш, балхах кайоалаш ба уж кагирхой, —дувц уж дика бовзача Коттоев Махраддина.—Къаьстта белгалваккха веза хьинарах вizза, оаха КПСС члений кандидаталла хьанйца Цечоев Махьмадгири.

Цун наькха тIа леп «Мастер-умелец», «Ударник-76» яха значокаш. Иштта ва-кх балхагIа воага, къахьегамца ираз корадаь, массанена везийта ховш вола механизатор М. Цечоев.

З. СОЛТУКИЕВА, тха штате йоаца корреспондент.

СА ХЬЕХАМЧА

Дукха кхалнах ба тхо долча хьун боахама промышленноста болхлошта хьалхашка КПСС XXV съездо оттадаь декхараш —дикеи маьха чухьнахьа йолеи продукци ма-хулла дукхагIа яккхар кхоачашдара уйла тIайохийташ, тIагIертта къахьегаш. Са дувца безам ба царех цхьаннех, хьинарегIа йолчох.

Из я станочница Мархиева Тамара. Пиломатериалах музыкальни инструменташтеи мебелаи лаьрхIа дахчан оатхалаш хьаю цо. Укхаза болх беш доаккхача ялх шера балха говзал лакха йола специалист хиннай Тамарах. Юххьанца ше балха ена ха дагаехача, коллективо ше Iимерза тIаэцарах, балха говзал Iомаярах, йоакхо ярах доккха баркал оалаш цIерaш йоах цо дуккхача къамех болча наьха. Цхьабараша новкъостал дир цунна станок Iомае, вокхар дyхчан технологи, кхойлагIчар — коллектива сий лакха лоаттадеш, цун тешам боа ца беш къахьега

ХIанз Мархиева коллективе сий деш, говза специалист, дика производственница лоархIаш я. Балха нормаш 130—140 процент кхоачашъеш тIеххьарча шерашка болх барах коммунистически къахьегама ударник яьй цох, дуккхаза ахчан совгIаташ а сийлен грамоташ а яларца белгалъяьхай.

Цхьаькха цхьа хIама да цу кхалсага оамалца сона дика хетар. Цхьабараша санна, къаман хьисапах хержац цо новкъостий. Шийца а нахаца а дог-цIена болча, къахьегамца творчески гIулакх долаш болх бераш оагIув тоcс Мархиевас. Цун дикагIа болча хьаьшашта, новкъосташта юкъе дукха ба цунца цхьана болх беш бола эрмалой, эрсий, нохчий, къаман кхалнах. Наха эшача новкъостала камаьрша йола из ше а каст-каста гIо деха йода уж болча цхьаца ца кхеташ хIама нийсделча.

Цхьаькха цхьа хIама а зийнад аз цун оамалца: наха сакъердам беш, бегашта хьаькъале дош кхосс цо, ала корадоагIа балха ледарло лелаечунга, болх дикагIа лелара, из дикагIа вIаштIехьбаккхара пайдане хетар хьаккхашта дIаоал кулгалхошка. Цун оамалца долча цу дерригача хIамаша кхы а чIоагIагIа езайолийт наха из хьинар дола кхалсаг. Хало тIаэтта, кер чу бала болаш ше яле а из дIагучадаьккха, наха цунах цатоам ца хилийта, елаяле хул из балха. ТIехьагIо мара гучадалац тхона цун хинна халахетар.

Цхьан хана шийна Iомаяь балха говзал къонача кара-ерзае новкъостал ду Мархиевас. Цо Iомабаь кагирхой дика производственникаш а хиле дIаотт. Со а я цунца къахьегама школа чакхъяьккха. Юххьанца болх бе йолалуш соца дукха хало ловра станочницас. Кхоачашъе езаш производственни норма яр цун, хIаьта со Iомаеш а дукха ха йовра. ХIаьтта мара производстве болх бе ца йолаеннача са дика аьттув балацар. Цхьабакъда цIаккха раьза йоацаш из йист хиина, сихъенна цо оалаш дош хезанзар сона.

— ХIама дергдац, цу сахьате хьахилац де веннар, — аьле со теещ хулар из

Цо ма-аллара, тIехь-тIехьагIа дикагIа кхеташ Iомаяь яьлар со станочница говзал.

Алхха къахьегамца безам хинна Iац Тамара. Из чIоагIа хьашт долаш хул книжкаца, вай мехкеи доазол эрахьарчеи политически вахарца, мехка дикагIа болча кхалнахах йолча телевизионни радиои передачашца. Цудухьа денгара ди массаза доал лакхлуш латт цун политически сакхетам.

Атта хиннадац гIалгIай кхалсага вахар. БархI класс яьккха йоаллаше а балха яхай из, цига вайзав цуна хIанз ше маьре йола Мархиев Хьамзат. ХIанз ялх бер да цар. Нанас доккхал ду шин берех дика дешаш, наха деззш, эздий гIулакхаш доахкаш уж кхувш хиларах.

Хьинаре производственница, дика общественница, ялх бера нана — денал долча сага мара вIаши тар а деш кхоачашдулургдоаца гIулакхаш да уж. Цу нахах я са хьехамча. Цудухьа тхо, къона кхалнах, даим цунна тара хила гIерт.

А. ШАДИЕВА, Сунженски хьун комбината станочница.

ТАХАН—ПОГРАНИЧНИКА ДИ

ПхелагIа шу да тIехдика подразделени яха сийлен цIи лелаеш ЦIеча Байракха Къилбаседа - Малхбузен пограничнеи округа А. Д. Гарькаве цIерагIа застава личии состав йола. Фе лораду тIемахочна Даьхен доазув, хадданза эргайоахаш тоаш шоай тIема говзал. Хьалхарча шера гIулакх деш болча салтех дуккхабараш тIехдика лерйоахараш а хинна дIаэттаб.

Пограничникаша Сийлахь-йоккхача социалистически революце 60 шу дизара сийна социалистически яхье а баьнна доккхагIдола декхараш тIаийцад, хIаьта уж толаме кхоачаш а ду. БIухошта коммунистически кхетам луча толамаш дахарах застава комсомольски организацена ВЛКСМ ЦК вымпел еннай.

СУРТА ТIА: комсомольца ефрейтора Дубинин Владимира тIехдика гIулакх ду СССР паччахьалкхен доазув лорадеча. ШоллагIа шу да из заставе гIулакх деш вола, цу юкъа цо дика Iомаяьй радиолокационни станци, цхьоалагIча класса специалист хинна дIаэттав. ТIемеи политически кийчо толаме ярах тийнад цунна дукха совгIаташ.

С. ПОРОХОВНИКОВА сурт.

ТАСС фотохроника.

ДОАЗОН ХА ТIА ЛАТТАРАШ

Баьццарча беса фуражка тулла, автомат чIоагIа бе йоалла курсант вувлавелча санна латт доазув лорадерий лакхерча комацин Краснознаменни училища байракха юхxе. Вестибюль юкъе а юташ са бIарг тIаэттар байракха юхxе хьалтеха доаллача вай мехка рельефни картана. Баьццарча лампаша хьагойтар СССР Паччахьалкхен доазон нийсса боаца мугI. 65 эзар километрал дIаьхагIа да из. Цу доазон тIа эскаре гIулакх деш ба училища яьккхараш. Дийнахьи буси, йовхал, шелал ца лоархIаш латт уж советски наьха машарера къахьегам лорабеш, шоай дай-мехка доазув фе лорадеш.

Укх шера училищо дездир ше хьайийлла шовзткъе пхиь шу дизар. Цу юкъа училищера арабаьннаб дика дийша, тIема гIулакх боккъонца Iомадаь, идея лакха йолеи дай-мехка мутIахьа болеи эзараш эпсараш.

Московски училища историе тIа дукха оагIонаш дIаязъяьтай из яьккха баьннараша. Царникъ бийхаб дуккхача шпионий, диверсантий, контрабандистий; хьалха хиннача герзашца кийчбеннача кIайча гвардейцашта, басмачашта духьал лийтаб.

Училище, дийша баьннача дуккхачар эггара хьалха шоашта тIаийцар 1941 шера 22 июне сатоссаш вай мехка чухьелхача гитлеровски гIаьрахошца даь дов Цу турпалех цаI вар лейтенант Рыжков Анатолий.

...Рыжкова гIулакх деш хиннача доазон тIарча застава участке массехк дени бийсани бIаьха тIом лаьттар, бакъда, гитлеровций вIаштIехьа-м даланзар советски территорена юкъе бовла. МугIарах атака еш хинна фашисташ, лаьттагIа IотоIабир доазон тIа латтарий пхорчаша. Бакъда, флангашка гIолла тIагIертача моастагIчо зула пхорч деттарах пулеметчикашта дIа-юха бовла моттиг йитаяцар. ТIаккха, гранаташ хьа а ийца, дIахьалха текха волавелар лейтенант Рыжков. Цхьа пулемет латтача дIакхача тъхо метр гаргга юкъ йисача, цхьан пхьарса гола тIа хьал а айвенна, граната кхессар цо. Пулемет ца ювлаш сецар. МоастагIий мугIара вокх флангатIара пулемет даггара етташ яр. Текхаш а цкъаза кхувсалуш а цунна юхе гIорта а вIаштIехьдаьлар. Шийна тIехьоагIа кхерам сов тIехьа зийра моастагIчун пулеметчика. Иккхача граната хьоаьча талгIепо къорвир Рыжков. Цо корта хьалъайбича цунна бIаргавайра духхьал шийна тIавоагIа фашистски кхо салте. Цигга хала хеташ дагаехар цунна, текха хала доландаь окопа чу йита топ. Фашисташа топ кхоссацар, хетаргахьа дийнаволаш из каравига дага бар уж.

Цхьа гитлеровец вокхарел хьалха ваьлар. Шера гебагIа юхье боалла топ яр цун бе. Юстара а иккха, кIалхара ваьлар Рыжков наькха тIа хьожабаь тIабоагIача гебагIа, ка теха топ хьаьккхар. БIарг-цIацкъам тохар миссал ха яьлча топа бух техар, цо гитлеровца тIатилла каска кхоачалуччамете. Вежар фашист. Бакъда, цхьаьа оагIорахьара тIалетар кхы а шинь. ЦаI гебаIа Iетта, вож топа бух теха вожавир.

Из дов даьча Рыжков Анатолена 1941 шера август бетта Советски Союза Турпал яха цIи елар.

...Училище дийша баьнарий майра гIулакхаш довзийт хIара шера училище деша боагIача къоначарна. Ветеранашкара хьоккам эш кагирхоша. Барайта шу долча цу кагийча, тIема халонаш миштий ца ховча наха тIатеIIа, денгара-ди массаза доал Iомаду паччахьалкхен доазув лорадара Iилма. Училища политотдела начальника заместителa, полковника Чудинов Александра хьагойт сога дешара классаш, кабинеташ, аудиторeш. Массанахьа хьокхаме лостам ба, дешара процесс дика вIаштIехьъяьккха я. Электрифицированни схемаш, хоза кийчъяь макеташ, болх беш йола приборaш, механизмаш... Цецвоаккх вай ханара, чоалхане техника дукха хилaро. Лейтенанта погонаш балама тIа яхкале из деррига дика довза деза курсанта. Дика дешара деррига хьалаш Iалашдаьд училище. Хургболча эпсаращца занятеш еш ба дукхагIа бараш Iилмай званеш, степенаш йола преподавателаш.

ЛаьрхIа йола знанеш ялaрал совгIа доазув лорадечунна йовза еза танк, бронетранспортер, тайп-тайпара маркех йола машинаш лалла ха деза, цун ца дайзача далац говрий гIулакх—дика дошло хила декхарийла ва, иштта довзаш хила веза хьаж йоахача жIалешчара гIулакх. ТIаккха дувца а мича деза доазон тIа латта эпсар тIехдика спортсмен хила везилга. Физически ше кийчваро цунна новкъостал ду хало ловш, низ болаш, тIах аьнна хила.

Укхаза дукха масалаш доаладе йиш я чов хинна воллашехь доазон тIа латтар моастагIчунца латарах, из котвуларах лаьца. ТIехдика кийчваь баьццара фуражка тулла тIемахо могаш хул йIаьххача хана, са ца лоIаш доазув дохадьчоа тIехьаaха, самбо приемашца из герзах вовха.

Со вахар тактика урок хиннача кабинете. Курсантий группа моттига рельефни сурт тоттача карта юхxе я: кхаш, кIоргаш, юртара зIамига цIалгаш, контрольно-лера оаса, паччахьалкхен доазон тIа ягIа мундаш... Цул совгIа, шийна лайча, из рельеф хувца йиш я хьехархочун. Кнопка тIа пIелг тоIабе мара безац рельефни лента хувцаш йола электропривод болх бе йолаялийтара: хьалхашка отт морхашта тIехьашкара участкаш, хиш, гунаш, лоамаш...

Эпсара Баринов Василе макета тIа оттаю моастагIа доазол сехьа вала торо йола сурт. Доазон застава начальника когаметта оттаву хIанз сержант Романовский Александр. Эттача гIулакхага хьежжа из декхарийла ву доазол хьатIехьбаьнараш лурдара наькъаш чIоагIде. Вож курсанташ доазон нарядий кулгалхой когаметта хьожабу, керте оттабу поисковни группашта. Царех хIаране уйланца логически нийса соцам беш чакхдоаккх гIулакх.

Хьехархочо чоалханегIа ду декхар, доазув дохадьчун лер яйнай. Романовске цу сахьате вертолеташ а йийха, уж лахара зона шер а яь дIаболабелерхI болх, юкъе оз шоай лоIамагIа халкъа дружине дIаяззбеннараш. Баринова раьза хинна корта лестабу: нийса соцам баьб сержанта.

Са бIарг тIаэттар Романовске Александра наькха тIа яьлача «СССР паччахьалкхен доазув лорадеча белгалваьннар» яхача медала. Гучадаьлар, училище деша вале, из шин шера доазув лорадеча гIулакх деш хилар. Александра дийцар доазон тIа гIулакх делга цо цIаьхха хержа хIама доацилга: цун бера ха хIанз запаса полковник вола Сашай да дуккхача хана керте лаьттача цхьан къулбехьен заставе дIаяхар. Хазарах а доацаш, шийна дайзар цунна фе хила веза, халача романтиках дизза дола доазон тIара вахар. Саша шек хиланзар — мала хургва. Итт класс яьккха ваьлча укх училище деша ваха заявлени елар, бакъда, конкурсах чакхваланзар, математика яр бехке. Александра оамал яцар корта чубохийташ, шийна дагадоалар кхоачаш ца хилча Iеш. Военкомате а ваха цо дехар дир ханал хьалха эскаре а ваьккха доазув лорадеча ше хьожаве, аьнна. ТIехьашка ца воалача цун дехар кхоачашдир, сержанташ Iомабеча школе а хьожавеш.

Цул тIехьагIа дIадоладелар дукха хана денз цунна дагадаьлла гIулакх — доазув лорадар. Александр контролералла болх беш вар, цун декхар дар документаш хеттар, багажашка, мухьашка хьажар. КIезига нийслацар цун балха тIа доазол дехьара антисоветски литература, тайп-тайпара контрабанда хIамаш чуяха гIерташ.

Волаш вар цо хьокхам эша мегаргдола саг. Шийн опыт Александра хьехаш вар, цхьаккхе а хIама ца зувш тIех ца доалийта «контрабандисташта ди деттар» аьнна цIи тилла хинна, прапорщик Кублашвили Варлам. ВоккхагIа волча новкъоста мел аьннар деш, цун болх зувш вар Александр. Ха дIа мел йода Романовскега кхаьчар чIоагIа эша опыт, цунна командоване яха баркалаш дIаязде доладир.

Шийна дагалаьттар кхоачашдир Романовске. Доазув лорадераш кийчбеча училища курсант хилар цунах. Сиха дIададахар диъ шу, гаьна яц экзаменаш дIаяла еза ха. Каста Александра лургда цунна дагадаьлла диплом тIаккхa из къона лейтенант, гIоргва гаьнарча заставе. Цун когаметта училище деша воагIаргва доазув лорадеча гIулакх делга, цунна санна дагалаьтта кхывола къона зIамига саг.

Юрий БАРАНОВ, АПН корреспондент.

ЯЛАТ ЧУЭЦА КИЙЧА БА

«1977 шера хьувкъам чуэцилга, юртбоахама продукташи доакъараши кийчделга Iалашдара кхы тIа а де дезарех» бола КПСС Центральни Комитетеи СССР Министрий Советеи соцам чIоагIа теркам тIабахийта бийцар тха совхозерча механизатораша. Цу тIа хьадда декхараш отталаьд укх юбилейни шерара хьувкъам ханнахьеи ба ца бойташи чуийца баккхара. Цунах хетта балха план оттаяьй оаха а. Тхоай долаш дола кхоачамаш теркал а деш, оаха дош деннад гурахьа дийна дерригa ялат 8 дийнахьа чуийца даккха. Цу гIулакха эшаш мел дола хIама вIаштIехьдоаккхаш къахьегаш а да тхо Совхозе 17 комбайн яр тоае езаш. Царех 15 тахан а тIехь кийча я хьувкъам чуэца араяла. ХIаьта юхейиса 2 комбайн а 25 май тIакхачалехьа тоаяь яргья.

Совхоза керттера лостам комсаш лелаелга бале а, укх шера тха чуэца дезар кIезига ялат дац 2800 гектар дIалоац цо. Ялат Iалаьмате дика да. ХIанз ка боаккхаш да из. Хетаргахьа, июнь бетта 20—25 дийнахьа дIадоладергда оаха кIи марса балхаш. ХIаьта ялат ханнахьеи цIенеи чуэцар мел боккхача лоархIаме да дика кхетаду тхох хIаране. Соахка дика къахьегар бахьан долаш цхьаккха а фийг арахьа ца уллийташ сихонца хьувкъам чубербабаь даьлар тхо. Хьувкъам боккха хилар. План 2500 тонни социалистически декхар 3100 тонни долаш, иттлагIча пятилетка хьалхарча шера тха совхозо паччахьалкхенна дIаделар 5500 тонн ялат. Вешта аьлча, планал шозза дукхагIа ялат дIаделар оаха вай хьамсарча Даьхенна.

Сай балхах аьлча, са белгалдаккха безам ба дIадахача шера 1100 тонн ялат айса аьрдалга. Укх шера кхы а дукхагIа ялат арда дага ва со. Хьалхашка латта декхар аттачарех доацилга дика кхетаду аз. Из дизза кхоачашде торо хургья балха ханах ма-боаггIара пайда эцаш къахьийгача. ХIаьта цу гIулакха укх шера тхо во кийчденнадац аьнна хет сона. Ерригача 17 комбайна тIа болх бе вах ба. Цул совгIа, хIара комбайнера тIачIоагIваь цхьацца гIонча ва Нагахьа санна сихдала дезаш моттиг хилча, тха низ кхоачаргба шин сменагIа болх а беш хьувкъам чуэца.

Къаьстта дика кийчбеннаб ялат чуэцара тха совхозе меттел, ерригача республике а цIи хеза бола комбайнераш Гетагажев Хьажбикари Гандалоев Султани. ХIара шера яхар санна юртбоахама культураш чуэцача доккхий толамаш доахаш къахьегарах Даьхен орденаши медалаши енна ва уж шаккхе а. Царца, шоай къахьегамца гIорбаьнна болча цу комбайнерашца социалистически яхье ваьннав со. Цо кхы а бехктокхамегIа декхар тIадожаду сона. «1977 шера хьувкъам чуэцилга, юртбоахама продукташи доакъараши кийчделга Iалашдара кхы тIа а де дезарех» КПСС Центральни Комитетои СССР Министрий Советои баьча соцам тIа белгал ма-даккхара, къахьегама овсарле эггара лакхагIа хургйолча тайпара болх а беш, лоаццача ханеи цIенеи чуэцаргба оаха гурахьа дийнача ялата хьувкъам.

Н. УМАРОВ, Малгобекски района, «Ингушский» яхача комсий совхоза комбайнер.

Доазол дехьара

РЕЦЕПТ ЙОЛАШ Й И Й-Т Е Ш?

«Стар» яхача окленденски укх шерарча газета оагIонаш тIа хьежача цун цхьайолча номераш тIа бIарг тIаотташ я «Низбар» яха къаьта корта бола материалаш. Цу рубрика кIала газето кепает Нови Зеланде хулача зуламех долча хIамаех лаьца. Дукха ха йоацаш цунна хетаяь яр «Ерача ден конференци» яха белггал телевизионни программа а. Из передача дIайихьача цIи хезача телеобозревателa Драйден Гордона передача дIайолайир укх дешаца: зулами низбари поволандски массайолча моттиге сихача боралца дIададаржаш да.

Бакъда из, полице дувцарах, укх тIеххьарча итт шера мехка зуламаш дар 76,6 процент лакхденнад. Цул совгIа цхьа долча шерашка уж дегIаахар лакхагIа хиннад США а Англе а хулача зуламел. Алхха дIадахача шера укхаза белгалдаькха да миллиона диьлагIча дакъал совгIа бокъо толхаяр. Столице — Веллингтоне из дегIаденад 12,4 процент, хIаьта «низбара город» оалача Окленлага, мехка хулача зуламий кхоалагIа моттиг дIалоацача меттигага, я дунен тIа эггара дукхагIа зуламашлер яха цIи.

— Тха долаш да зуламаш совдалара эшаш мел дола социальни низбара, расизма хьалаш, — аьлар, берригаш теша беш, дукха ха йоацаш моттигерча лейбористски организаце семинаре ше къамаьл деш окленденски городской совета болхлочо Иан Ширле.

— Общество хиларах тарра, хьал-торони ахчан цизен культа корта беттаца да тхо. Сагал езагIа хет тхона машина: саг воаца а вийя из юстара воаккх оаха.

Укх тIеххьарча шерашка мехка гучабаьннаб шоаш зуламаш деча юкъе а ца болхаш, цу гIулакха кхыбараш юкъе увза вIашагIкхийтта профессиональни зуламхой. Дукха мах болча цIеношка бахаш а геттара дика шоай доалахьара машинаш йолаш а ба уж.

«Стар» деча тешалах, алхха дулха тIа оэкет ярца — тийшача балхах низах нахагара ахча дахарца — Новозеландски зулама синдикаташта лу 8 миллион долларал совгIа ахча. Царна юкъе доагIаш дац бийсанна болх беча клубаша, тотализатораша, лаьтта эцар-локкар леладарца, наркотикаш йохкарца, иштта кхыдарашца хула пайдаш.

Бакъда, дика ховш да, цу зуламий дунен боссех хIанз а тIехьа цхьаь цаI гуча ца валар. ХIаьта бехктоккхаме эзарий гIандаш тIа хувш бIаьц, эзараш цар шоашта чуоттабаьраш, «атта хIама карадара» а «низболчун бокъо я» яхара а теори йоаржаераашта карабахараш.

Нагахь санна балха ди чакхдаьлча, Веллингтона, Окленда улицашка гIолла хьо вололойя, хьона гургда мехка общественность корзагIъяьккха дукха ха йола сурт. Цигара кIезига дола театраш, выставкаш, художественни галереяш яьсса я ала йиш йолаш хул. Бакъда, «Франкенштейн» «Мочхалаш» яха киноаш, дукха цIий Iомохкадеш бола нах гойта кинобоевикаш хьахьокхача кинотеатрашка хьалккесса Iаж лаьтта божаргбоацаш дукха, адам гуллу. Телевизионни передача тIа Драйден Гордона белгал ма-даккхар низбар дуккхача наьха сакъердалу гIулакх даь дIаоттадаьд.

Уж берригаш кхувш йоагIача тIехьенна во тIехьле луш хIамащ да. Цудухьа да Нови Зеланде берашта юкъе зуламхой хилар цIаккха а ца хиннача тайпара лакха. Алхха дешархоша школе лeладаьча вандализма бIехача гIулакхаша мехка даь зе 100 эзар доллараага кхаьчад. Вешта тахнарча ден турпал — «юккъера» Нови Зеландера зуламхо дукха ха яц школах а даьи наьчен цIенах а къаьста. Статистика яьча чотах 23 шу да цун. дийша ваьннавац, массехк балха моттиг хийцай, тIехдаьнна малара тIакхув.

Иштта дIакъовлалу общества социальни зуламашкара дезалага кхоачача а цигара зуламхочунгеи тIаккха юха общества ген кхоачача а гIулакхий гIоз.

ХIанз Нови Зеланди тIатеIIа лохаш я цIаьхха ноаеннай аьна хетача проблемаех кIалхарвалара рецепт ДIIдахача шера гурахьа масала, предпринимателий группо мехка вIашагIъеллар «Спик ап» яха компании: цхьа тешаме доаца гIулакх хувшшехь — телефон тоха полицега. Е ер да вож масал: новозеландски йий арахецарга монополе эзараш доллараш дIадахийтар, цун викало хьалха ма-даккхар, вIашагIлатача хача кертагIа техача йохаргйоаца «ккерамзле» кружка... кхоллара.

Цхьабакъда, цу а е кхыча а «яьнна цIи санна» долча, сиха юкъе кхувлача гIулакхаша системо ше хьакхеллача цу халача лазарах кIалхар вала торо лац. Новозеландцаша, шоаш хоза ма-аллара, социале деза социальни рака дестама шелъяь пахашк тIаехкилга.

С. ЗИМИН,
АПН соб. корр.

Веллингтон.

Ер экспериментальни электромобиль хьаьяй «Дженерал моторс» яхача американски компание конструктораша. Цун батарейи емкосто торо хулийт машинага сахьата 65 километр гаргга сиха а йодаш 80 километр никъ байта.

ЮПИ — ТАСС сурт.

ПОЧТОВИ ФУРАЖКА ТУЛЛА ДЕТЕКТИВ

ХIара шера Чехословакерча почтови отделенешка хьаIов адрес къоаста ца луш хилар бахьан долаш адресаташка дIа ца кхоачаш яда дуккха посылкаш, письмош, открыткаш. Уж дерригаш а дIаухийт город Трнаве. Укхаза болх беш ба ца кхеташ йола почеркаш къоастаяра даькъе йоккха говзал йола специалисташ. Царех кхыметтел почтови детективаш а оал. Цар новкъосталца кхаь даькъах ши дакъа корреспонденцеш адресаташка дIакхоач. Юхедисача кхоалагIча даькъах аьлча, «детективаша» фу дергда хац аьле кулгаш дIа-юха дохийт: уж корреспонденцеш язъяьрех хьогаш хила мегар дунен тIа эггара говзагIа бола шифровальщикаш а.

(Прагопресс—АПН).

КЕРДА СТИХАШ

М. - С. ПЛИЕВ.

Ваха гIерт атта

Уйлангахьа яхаяр гаьнаш,
Наб кхийтта тхьайсадер
гIаьнаш
Хьаэилг дар цар сатем
боабеш.
Цу гIаьний мерза наб йоаеш.
Мух баьлар, соттайир гаьнаш,
ЦIаьхха цо човхадир гIаьнаш.
Хьаэилг-м гаьнбихьхье дагIар,
Цу гаьнах доаллаш мо вахар.
Цох баьлла бIи сона байра,
Ший бIена хьаэилг Iохайра.
МIарашца из чIоагIа лаьца,
ДагIар из цу михо даьца.
Боалаш мо мух цIаьхха тийра,
Ткъам бетта хьаэилг аз зийра.
«ЦIар» айдаь из гIоза
хьайзар,
БIена чу цун кIориг цIайзар...
Дас-нанас иштта доал доре,
Шоай йIоахал берашта лоре,
Дегашта ца Iеткъаш дозал
БIаргашка ккехаргъяр
гIозал.
МассагIне ший дезал бите,
Доглаш тIа шийла йис йите,
Ший догIа тоамбар лех
лаьтта,
Ший сина ваха гIерт атта.

Сайре форда тIа

Бер санна хьаьрча тхьайсаб
форд,
Дото сир даькхад цунна
бетто.
Хозаш яц саррахь йийка
чкъорд,
Гаьнах кур хьекх боархача
Iатто.
Паьмана кIал латташ гу шиъ,
Сов хоза, шоайла мархIа
хьерча.
Йийллай царна безамо нийI,
Меза морзо бордаш тIа
хьаьрца.
Таккхала улл со, човхор кхер,
Цу форда фо да барташ
довхаш.
Хьахазац сона шиние лер,
Цхьа кемалг доагIа сатем
оахаш.
Шерттига гIотт со, лоxe вос,
Шиниева дут аз сайре,
бердаш.
Бутт кхоал морхо,
бов форда бос,
Кховсалу пхидаш морхаш
сердаш...
Бер санна хьаьрча тхьайсаб
форд,
Дото сир даькхад цунна
бетто.
Хоаш яц саррахь йийка
чкъорд,
Гаьнах кур хьекх боархача
Iатто.

Хаджиев Ризван

ТIIИРГАХ БАЬ ШОД

БЕЛАМЕ ДУВЦАР

— Балха тIера а ваьнна, хIанз шозлагIа венав со укхаза директора Борз Ахмедовича се тIаэцарга дог доахаш. — Цунга шийга мара дувца йиш йоацаш цхьа гIулакх ма дар са, — яхаш директора секретара хьалхашка латтар цхьа саг.

— Цхьа кIезиг-дукха сабарделахь, сона хIанз ховргда хьона цунах фу хула, аьнна Берзага цIагIа телефон техар секретара Машас.

— Борз Ахмедович! — йоахар Машас трубка чу хьайкстхиннача директорга. — Ийс саг ва хьога укхаза хьежаш вагIаш. Фу аьлча бакъахьа да аз царга?

— Iа фу де хой хьона, со тресте кхайка вахав ала Iа. — Тахан мича хана хургва а хац, ала Iа, — жоп делар Берзо.

Балха ди чакхдала гаргалестача каьхаташ дIа-хьа дехкаш ягIача Маша йолча чуваьлар Гугаев Борз Ахмедович. Доклад е сихъелар Маша: «Кхы укхаза ахарах даха дог деце кхоана Iурра юхавоагIаргва со, аьнна дIавахар цаI, хIаьта воккхар кхы хIама аланзар», аьнна «вай довзаций хьона» яхаш санна директорга» елакъежар Маша.

— Шоай гIулакх дален цунна шоаш сагота бален юхабоагIаргба хьона. — Араваланза вале Варега со кхайк алал.

Директор балха хьаьварга хьежаш ваьгIа Вара шийга кхайкале а конторе гIолла екаш йола директор оаз дIахеза ше тIавера цунна.

— Борз Ахмедович, ер объявлени газета редакце яхьийта язъяь я. — Iа укхан кулг язъдар дезар сона. Сомийн баьцадаарийн шин склада заведующеш эш вайна, — ший бе даьлла каьхат директора хьалхашка истола тIа Iодиллар Варас.

— Э, э... — ХIанз Iа дувцар фуд? Институт чакхъяьккха грамотни саг ва хьо, Вара, дале а вахара институте кIезига дийшад Iа. Редакце объявлени дIаяла сих ма ле. Цкъа хьалхагIа балхах лоархIалургволаш, цу тIа вайца доагIаш дола гIулакх леладе ховргдолаш, вешта аьлча, уж шаккхе а оагIо лелае карагIдаргдола саг ва вайна везар. ХIанз кхийттарий хьо цу тайпара саг цкъа хьалхагIа волччара хьа а леха мара газета тIа объявлени яккха йиш йоацилга?

«Со кхеташ вац-кх Iа яхачох», аьлча санна баламаш а соттадаь араваьлар дукха ха йоацаш парте райкомо укхаза фабрика кадрай отдела начальникалла балха хьожаваь къона коммунист Малуев Вара.

Иштта цхьа ха дIайихьар Берзо. Ший вахара раьза волаш а яьккхар цо из ха. Хий санна тIадоагIаш шай-кай дар цунна. Цхьабакъда юкъарча рузкъа ка етташ из лечкъаде Iема цо фабрика вIашагIтеха къуй эггара тIехьа гучабаьлар. Къоала тIехь хьа ца доацаш виса Борз балхара дIа а ваькха судага гIолла бехктоккхаме ца озаш витар.

Цкъа цхьан дийнахьа корт лаьттага Iочу а элла воагIаш вайра сона Борз. ХIанзалца духьалкхийтача халла корт лостабаь е кхыметтел из а ца деш тIехьвоалаш хинна из, со шийна гушше хийцца хьатIавера.

— Цу дIарча беша а даьнна Iолохденна салаI вай, — ше соца къамаьл де ловш хилар хайтар Берзо.

— Хьажал, малав аз никъ хоадабаьр, хьанна ца тоам баьннаб согара, — шийна Iеткъаш дар хьадувца волавелар из. — Ши кепиг мах бола хIама гунахьа доацаш балхара дIаваьккхав-кх со. ЧIоагIа халахеташ дувцар Берзо ший гIулакх. Къаьстта новкъа дар цунна фабрика директоралла Малуев Вара хьожавар. Шурий завода склада заведующелла ше вахийтар а ше цу балха раьза ца хилар а дийцар цо.

— ТIаккха хIанз фу де дагахьа во хьо? — хаьттар аз.

— Фу дергда аз? — Болх хьа ца ийнача варгвац со. Амма... Ше ала, ала ваьллар хьа ца оалаш, Iа бехк ма баккхалахь сох, болх хьаэца вахар со, аьнна дIавахар Борз.

— Мичав склада заведующи? — хаьттар Берзо.

— ДIа кладовка чу ва хьона цунна метта вода ШаьпаI. — Заведующи вац тха, — жоп делар цхьан болхлочо.

— Таханарча дийнахьа денз склада заведующи со ва, — аьнна складе чувахар из. Эггара хьалха тараз болх беш дий хаьттар цо шийна духьалвенача ШаьпаIага.

«ХIанз укхо дувцар ма дий дерига а кIалдихьа. Складе боккъонца хьачуваьнна валале а тараз хетташ ма вий ер-м. Учете йоаца продукци дIахьулае а мича кхувргда укхаза-м» аьнна кер лоттабелар ШаьпаIа.

— Тараз болх беш дац. — Тоа ца дойя телха латт из. ХIаьта тараз ца хилча фу болх ба ер? — сихха шийна хьалхагIа дагадехар дIаоалаш оапаш бувца волавелар ШаьпаI.

— Иштта дале дIаара а ваьле цхьа йIаьхо тIIирг а яхьаш чувола.

«ТIIиргах фу де воал-хьох ер?» аьнна ший хатта безам боллаше а, цо кхы дIахо тараз ца хьоахадеш дитарах гIадвахa ШаьпаI ара ваьнна тIIирг яхьаш сихха чувеча: «ДIайистал са дегIа юкъ» — аьлар Берзо.

— Сенна? — цецваьлар ШаьпаI.

— Цунца хьа гIулакх дац. — Из хьона ха деза ха тIакхаьчача, аз дIакхетавергва хьо, — къамаьл хоададир Берзо.

— Хьахьий, иззал я-кх хьа дегIа юкъ.

— Дика да. — Цигга шод бе Iа тIIиргах. Каьхат хьа а ийца цу тIа дIаязде: «Цхьа метр кховзткъа шийтта сантиметр». Цун тIехьа дIаязде: «БIаь ткъаь воохI кийла». Ваьларий хьо? ХIа, хIанз из каьхат цхьан чIоагIача моттиге дIахьуладе.

— Хьай даьла духьа, Борз Ахмедович, дIакхетаве со Iайх леладечох. Сендухьа дIаязду вай хьа дегIа юкъа шорали хьа дегIа дозали?

— ХIанз а из ховш вац хьо?

— Вац.

— «Шура, тIоа, халх биабац укх берзо» аргдац сох саго из йоазув бIаргадайча. — ХIанз кхийттарий хьо? — велавелар Борз Ахмедович.

«ХIа, ер тха барех ва хьона», аьнна дагадеха ШаьпаI а велакъежар.

Школе тIеххьара гургал бек

БIаьсти, май... Шера юкъе йоагIа эггара хозагIйола ха я из. Вахар хестадеш, низ а бенна дIаотт цу хана гонахьара Iалам, дерригa а хьесташ санна безаме ба сигалара хьежа малх, виза ца кхеташ цIеней чам болаши да фо. Шоаш де мел лерхIар кхоачашхургхиларах бола тешам бIаьсти чIоагIлу наьха дегашка а.

Май бетта тIеххьарча деношка гонахьарча доккхача вахаре тIеххьара гIа баккха кийчлуш хул школа чакхйоаккхаш бараш. Уж школаца къастача дийнахьа вай цIаьхха цец а даьнна кхетаду вайна селхан бераш хеташ хинна уж тахан боккха хиннилга, шоашта хьалхашка уллача бIаьхачеи шерачеи наькъа арабовла уж кийча болга.

Самардийнахьа массанахьа санна Яндарерча № 2 йолча юкъерча школе а бийкар тIеххьара гургал. Цунна хетаяьча линейке школа чакхйоахараш даькъала бувцаш къамаьл дир цун директора Я. Г. Гандалоева, хьехархоша Р. А. Америхановас, Б. Б. Даурбекова, Г. П. Ревинас. ИттлагIча класса дешархоша школана совгIата елар сийлахь-воккхача баьчча В. И. Ленина бюст, хьехархошта а шоайла вIаший а зизаш делар цхьоалагIчеи иттлагIчеи классашкарча дешрхоша. Линейка чакхъяьлча цар оттадир художественни самодеятельноста концерт.

Лакхача гувна тIа латт Яндарера № 2 йола школа чудола цIа. Гаьна гу цу гувна тIара дIахьежача. Цхьабакъда цунца ийсде йиш йоацаш гаьнагIа хьежен дукхагIа довзен Iемаб укхаза итт шера деша баьгIа кагирхойи мехкарийи. Цудухьа, замо шоаш укхазара мел гаьна боахе а, массяза а дагвухаргья царна доккхача карта тIа а цхьа тIадам хилал мара моттиг дIа ца лоаца шоай юрт, шоаш вахаре накъабаьккха зIамигача гувна тIа улла шоай школа.

СУРТА ТIА: тIеххьара гургал тохаш я цхьоалагIча класса дешархо Евлоева Хади, цунна уллув латт школа чакхйоаккхаш йола Мальсагова Дугурхан.

И. ПЛИЕВА сурт.

Тахани кхоанеи хургда

28-ча мае

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIареи парк. 10.00. Заводской районерча къонача туристий яхьаш. 14.00. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 17.30. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 16.00. Сийлахь-боккхача Октябра 60 шу дизара хетаяь «КъилбаседаХIирий АССР» яха беседа. 17.00. Къайла театр. «ДиагоналагIа 67» яха В. И. Ленина цIерагIча культура Дворецa халкъа театра спектакль. 17.00. Ловзарий майда. «Шахматаш вай мехкеи доазол дехьеи» яха беседа. Из чакхъяьлча шахматех йола турнир хургья. 19.30. Баьццара театр. Калининградерча вокально - инструментальни ансамбла концерт. 19.30. Кинолекторий. «СССР — машара чIоагIале» яха кинофестиваль. 19.00. Халхарий майда. Кагирхой салаIара сайре.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 17.00. Эпсарий ЦIа. В. И. Ленина цIерагIча культура Дворецa художественни самодеятельноста доазув лорадерий Денна хетадаь концерт. 17.00. Парк. Радиоконцерт. 18.00. Ахканара кинотеатр. «Советско-китайски вIаши леладу гIулакхаш» яха лекци. Документальни фильм хьокхаргда. 19.00. Ахканара халхарий майда. Кагирхой салаIара сайре.

29-ча мае

С. М. Кирова цIерагIа культуран салаIареи парк. 9.00. Химика Денна хетадаь дуккхача наьха сакъердар. 10.00. Заводской районерча къонача туристий яхьаш. 12.00. Къайла театр. Н. К. Крупскаяй цIерагIча культура Дворецa берий художественни самодеятельноста концерт. 14.00. Массовкай майда. Массовкаш, ловзараш, викторинаш. 16.00. Кинолекторий. «Химически промышленность СССР-е дегIаахар» яха лекци. 19.30. «Хими вахаре» яха кинофильмаш гойтаргда. 17.30. Музыкальни эстрада. Нохч-ГIалгIай паччахьалкхен филармоне симфонически оркестра концерт. 18.00. Къайла театр. Кооперативни техникума художественни самодеятельноста концерт. 19.30. Баьццара театр. Калининградерча вокально - инструментальни ансамбла концерт. 19.00. Халхарий майда. Кагирхой салаIара сайре.

В. И. Ленина цIерагIа культура Дворец. 9.00 — 11.00. Болх беш хургда «Заманхо» яха кинотеатр. 16.00. Библиотека. «Хими тахан» яха беседа. 18.00. Йоккха зал. Химика Денна хетаяь тематически сайре. 19.00. Ахканара халхарий майда. Кагирхой салаIара сайре.

Професси малагIа хоржаргья?

Школера дешара шу чакхдоалаш латт. ХьатIаэттад тIеххьара гургал тоха цIей, экзамений хан хьабийлла, профессей дунен чу бода никъи.

Сенна хетадергда ший вахар? Массе пайпарча къахьегама гIулакхашка нийса хоржам мишта бергба?

Уж дешаш да хIанз лаккхерча классашка деша вагIача хIаранеиа цагалоахкараш.

АПН корреспондента Афанасьева Ольгас дехар дарах СССР Iилмай Академе социологически тохкаммий Институтa кагирхойи образованеи сектора заведующе философски Iилмай доктора профессора Фридрих Филиппова дувц.

— Обществана эшача дуккхача специальностаишта юкъера дерригача вахара гIулакх хулаш йола цаI лаха цкъаза атта хилац.

Кагирхошта профессиональни лостам балара хетадаь тохкамаш укх тIеххьарча хана кIезига дац социологаша. Цар лерхIар — къона нах къахьегамеи общественни вахара юкъехьоргбола «механизмаш» Iомаелга.

ДукхагIа болча кагийча нахен мехакарашен ираза хьакъехьа шоашта хетар кIоарга профессиональни кийчо эшаш бола сакъердамеи безамеи болх лахарца дувз. Белгалдоалаш хIама да, «Ираз долаш хилара эггара хьалха шоана эшар фуд?» аьнна даьча анкета хаттара жоп луш ленинградски социологаша хаттараш даьча 16 шерагара 25 шерага кхачалца ха яьннача 2035 сагах 1558 саго (76,6 процент бараша) аьннад: «Сакъердаме, дукха безаш бола болх хилар».

Тахан кегирхой ерригача социальни группай оамал — образованена тIаккхер. Ма-дарра аьлча, нагахьа санна зIамига саг цIенхаштта, школерча гIандa тIа вагIача хана денз институте е техникуме деша ваха кийчлуш хуле, цо ше лерхIар кхоачашдергда. ХIара шера дикка боккхагIа хул вузашкарчеи техникумашкарчеи дешархой ийс миллион совгIа бола цхьа дезал.

Цхьабакъда укх тIеххьарча хана городашка санна, иштта юрташкахьа а школаш йистеяьхачул тIехьагIа вузашка деша баха лерхIараш тIа-тIа кIезигагIа хул. ХIаьта цу цхьан ханна техникуме е профессионально-технически училище деша баха ловш бола школьникаш дукхагIа хул. Из-м иштта хила доагIаш а да. Производства масштабаш шерьяларо дIадех болхлой керда кадраш хандданза хIатIаухилга. Керда кадраш эш бахача наха гIулакхаш деча сфере а. Цунца дувзаденна укх тIеххьарча шерашка шерденнад профессиональни образоване дерригa тайпаш. Тахан 630,0 профессионально-технически училищашка 1100 професси Iомаю кхо миллион совгIа болча кагийча нахен мехкарашен. ДукхагIа йолча ПТУ-ашка деша багIараша специальность Iомаеча ханна йизза юкъера образовани а йоакх.

Укх тIеххьарча шерашка чIоагIа лоархIаме цхьа инициатива дIайолаенна лаккхерча классий дешархошта юкъе: цхьайола школаш йистейоахаш бараш бIарччача классаца шоай колхозе болх бе бус е шоаш производственни практике хиннача заводе къахьега болх. ДIахо деша уж дага бац яхилга дац из. Царех дукхагIа бараш вузийи техникумийи сайрийнарча е заочни отделенешка деша ух. ХIаьта бIарччача классаца цхьана къахьегаш хозагIа а салоIаш сакъердамегIа а да. ХIаьта обществана а чIоагIа пайдана да из.

Дуккхазза даьча хаттараша хьахьокх, професси харжарца ювзаенна йола планаш тайптайпарча факторий влияныгIа кагирхошта хьалхашка утташ хилар. Цу гIулакха лоархIаме да даьшта-ноаношта, хьехархошта, доттагIашта хетар, дийша книжкаш, массови информаце средстваш, и. кх. дIа. Декхар а даь тIадожадаьи школерча дешара процессах дIахада йиш йоацеи дакъа а хинна дIаэттача къахьегама производственни практико а иштта вахарера шоай моттиг хьалахара тоъал доккха новкъостал ду хIанз школаш йистейоахаш барашта.

Профессей дуне шерен бе-беи да. Шоашта хьашт дола къахьегама лостам харжа йиш йолаш ба кагий нахи мехкарийи. Шийна сакъердамеи дукха безаши бола болх лаха вIаштIехьдаргда хIара къоначa сага.

(АПН).

Редактор
Т. А. ТЕБОЕВ.

ТЕЛЕВИДЕНИ

28 МАЙ
I ПРОГРАММА
ПОГРАНИЧНИКА ДИ

9.00 — Керададараш. 9.10 — Iуйранара гимнастика. 9.30 — «АБВГДейка». 10.00 — «Дай-ноаной, шоана». 10.30 — «Iуйранара почта» яха музыкальни программа. 11.00 — «И. Левитана сурташ». 11.25 — «ДикагIдола тоьраш—дукхагIа». 11.55 — «Музыкальни абонемент». 12.30 — «Книжкай тика». 13.15 — «Спортлото» тираж. 13.25 — «Саг. Лаьтта. Вселенни». Передача дIахьу Советски Союза шозза Турпала, СССР летчика-космонавта В. И. Севостьянова. 14.10 — «Дошо боргIилгах бола фаьлг» яха мультфильм. 15.10 — «УнахцIено». Iилман-популярни программа. 15.40 — Йоазонхо а пятилетка а А. Айдамиров. «Турпалаш уллув бах». 15.55 — «Къилбаседа Кавказ» яха киножурнал. 16.05 — «ДоттагIал» яха телевизионни журнал. 16.35 — «Теремок» яха мультфильм. 17.00 — «Хьайбай дунен тIа». 18.00 — Керададараш. 18.15 — Тахан пограничники Ди да. 18.30 — «Шун письмоех йола музыкальни программа. 19.15 — «Куртизанкай къагар а кхел а» яхача телевизионни дуккха серийни художественни фильма премьера. Франци. ЯхлагIа сери. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Вай биографи. 1947-гIа шу». 22.45 — Спортивни гимнастиках йола Европа чемпионат. МаIанах. Вильнюсера передача. Йистеяьлча — керададараш.

II ПРОГРАММА

15.00 — Кхоана химика Ди да. «Пятилетка вахте». 15.10 — Химикаш шоана дола концерт. 15.40 — Классически ашарий концерт. Ленинградера передача (ЦТ). 16.05 — Телехьажархой, шун письмоех дола гIулакхаш даьл. 16.20 — Хьехамча телевизионни университет. «Лаьтта телевизионни университет. Лаьттанна йоакхо ече сага кулгаш эш». 16.50 — Буржуазни демократе йоакхон кIал. «Шоаш шоаех». Кинопередача. 17.20 — «Советски композиторий иллеш» яха фильм-концерт.

29 МАЙ
I ПРОГРАММА
ХИМИКА ДИ.

9.00 — Керададараш. 9.10 — Бераштa йола Iуйранара гимнастика. 9.30 — «Гургал бетта сахьат». 10.00 — «Советски Союза гIулакх дешва». 11.00 — «Музыкальни киоск». 11.13 — «ДIахьалха долле кIаьнкаш». 12.30 — «Юртара сахьат». 13.30 — «Тахан химика Ди да». СССР химически промышленноста министра Л. А. Костандова къамаьл. 13.45 — Химически промышленноста болхлошта йола музыкальни программа. 14.20 — Бокхача наькъа этапаш. «Тракторнсташ» яха художественни фильм. 16.00 — Дунен халкъашта юкъера панорама. 16.30 — «Телехьажархоша хаттараш ду, критика ю, хьехамаш ду...» 55-гIа выпуск (ГСТ). 17.00 — «Кинопикъбархой клуб». 18.00 — Керададараш. 18.15 — Мультфильмай программа. 18.45 — Доазол дехьарча хьаьний бIаргашца Советски Союз. 19.00 — Французски эстрада артистий концерт. 21.00 «Ха». Информационни программа. 21.30 — «Балета хьакъехьа». Передача дIахьу РСФСР заслуженни артиста Б. А. Львов-Анохина. 22.30 — Спортивни гимнастиках йола Европа чемпионат. МаIанах. Вильнюсера передача. Йистеяьлча — керададараш.

II ПРОГРАММА

16.30 — «Цирк» (ЦТ). 17.00 — «Массанахьа хьона ленинхой ба». 17.30 — Мультфильм. 17.55 — СССР вежарий республикай денош. Къилбаседа-ХIирий АССР. «Балха дийнахь кердача цIагIа ваха чувахар» яха телевизионни художественни фильм.

30 май
I ПРОГРАММА

9.00 — Керададараш. 9.10 — Iуйранара гимнастика. 9.30 — Мультфильм. 10.30 — «Хьайбай дунен тIа». 11.30 — «СССР халкъий иллеш халхараши». 14.30 — Болгаре гIолла. Документальни фильмай программа. 15.15 — «М. Шолохова творчество». 16.15 — Центральни телевиденеи Ерригсоюзни радиои симфонически оркестро дIалокха М. И. Глинка ашараш. 16.45 — «Вай сомий беш». 17.15 — «Самукъане стихаш». 18.00 — Керададараш. 18.15 — Мультфильм. 18.20 — «Нохч-ГIалгIайчу гIолла». Информационни программа. (эрсий, нохчий меттала). 18.40 — Хоржамашта накъа долкаш. Халкъо харжа боагIараш хорж Гудермесски горисполкома председателa А. Исмаилова къамаьл (нохчий меттала). 18.50—Сийлахь - йоккхача Октябра 60 шу дизарга. Республика хьалхарча комсомольцех лаьца. Казалиев (нохчий меттала). 19.05 — Херсонски областа къахьегамхой яхье баьннаб. Передачана юкъе дакъа лоац Украина компарте Херсонски обкома хьалхарча секретара И. А. Мозговойск. 19.50 — Телевизионни экрана тIа эггара хьалха. Вахтангова цIерагIча Паччахьалкхен Академически театра «Йистеялaнза йола диалог» яха спектакль. Автор В. Чичков. 21.00 — «Ха». Информационни программа. 21.30 — Вахтангова цIерагIча Паччахьалкхен Академически театра «Йистеялaнза йола диалог» яха спектакль дIахояхьар. 22.40 — Байдаркехи Коноэхи йола дунен халкъашта юкъера яхь. Йистеяьлча керададараш.

II ПРОГРАММА

18.00 — «ЗIамигача берашта дола физика» яха берашта дола телевизионни фильм. 18.20 — Гаьнара а юхера а илли. 19.05 — Мичурина цIерагIча совхозера Цухаева отрядах дола телевизионни дувцар. 19.15 — «Спортивни Нохч-ГIалгIайче» (нохчий меттала). 19.45 — Сатирически объектив. 19.55 — Кердача дунен саг хоставергва вай. «Вилегодски маIанах» яха документальни фильм.

РАДИО

28 МАЙ

6.30 — «Юртара вахар» (нохчий меттала). 6.45 — Хоамаш. 6.55 — Ашараш. 7.20 — «Грозненский рабочий». «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.25 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Ашараш. 8.25 — «Къонал» яха радиовыпуск. 8.55 — Ашараш. 14.30 — «Сатирически талгIе тIа» яха радиожурнал. 15.00 — Юрта боахаме хьалхалаттараштa дола концерт. 15.40 — А. Боков. «Седкъашта юкъе селкъа санна» яхача романа оагIонаш. 16.00 — «Кавказа Iуйре» яха радиожурнал. 18.30 — Илли дезаш бараштa дола концерт (гIалгIай меттала).

ХАОТТАМ

Тахан республике гIоллеи Грознен хувцалуш морхаш а йолаш, делкъел тIехьагIа йоа-хал чан а йолаш. Малхбузехьара секунде 3 — 7 метр тIера мух хир бу. Дийнахь температура 20 — 25, Грозне 23—25 градус йовха хир ю.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364051, г. Грозный, Ленина, 9 (3-гIа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам. — 3-39-11; бехктоккхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи культураи отделий — 3-61-46; промышленноста отдела — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отдела — 3-74-68; бухгалтере — 2-54-30; корректорске — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364051, г. Грозный, ул. Ленина, 9 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни и культуры — 3-61-46; отдела промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства — 3-42-28; отдела писем — 3-74-68; бухгалтерии — 2-54-30; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттен деношка

СФ05129. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4025.